

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

IZAZOVI ODGOJA DJETETA KOJE JE DAROVITO

ZAVRŠNI RAD

MENTORICA:

Prof. dr. Lejla Kafedžić

STUDENTICA:

Lejla Gekić

Sarajevo, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO - FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF PEDAGOGY

CHALLENGES IN EDUCATING A GIFTED CHILD

FINAL THESIS

SUPERVISOR:

Prof.dr. Lejla Kafedžić

STUDENT:

Lejla Gekić

Sarajevo, 2024.

SAŽETAK

Istraživanje je provedeno kroz studiju slučaja koja je uključivala dječaka, njegove roditelje, nastavnike, socijalnog radnika u školi. Istraživanjem se nastojalo razumjeti kako roditelji, učitelj, nastavnici, stručni saradnik prepoznaju i podržavaju darovitost djeteta, te kako se njihove uloge preklapaju i dopunjuju. Polu-strukturirani intervjui s roditeljima su utvrdili da su oni često suočeni s dilemom između želje da podrže intelektualni potencijal svog djeteta i potrebe da ga zaštite od socijalne izolacije ili emocionalnih poteškoća. Roditelji su često suočeni s nedostatkom razumijevanja i podrške od strane škole, što dodatno otežava njihovu ulogu. U školi, nastavnici su često nepripremljeni za rad s djecom koja su darovita, zbog čega se koriste metodama koje nisu dovoljno diferencirane kako bi adekvatno odgovorilo na potrebe učenika koji je darovit. Posebne poteškoće su uočene u školskim predmetima gdje je bilo teško osigurati izazovne zadatke i prilagoditi nastavne materijale kako bi se zadržao interes djeteta. Komunikacija između roditelja i nastavnika pokazala se ključnom, ali često nedovoljno razvijenom, što je rezultiralo nesporazumima i propuštenim prilikama za pružanje adekvatne podrške. Dječak koji je darovit suočava se sa nizom izazova, uključujući osjećaj izolacije zbog različitosti u interesima i nivou sposobnosti u odnosu na vršnjake. Također, dječak doživljava emocionalni pritisak usljed visokih očekivanja i nedostatka socijalne podrške. U školi se često suočava s dosadom, što može dovesti do problema u ponašanju ili gubitkom motivacije.

Rezultati studije ukazuju na potrebu za većom sistemskom podrškom, koja uključuje stručno usavršavanje nastavnika, razvoj prilagođenih obrazovnih programa i bolju koordinaciju između roditelja i škole. Samo kroz holistički pristup moguće je omogućiti djeci koja su darovita da u potpunosti iskoriste svoje potencijale, istovremeno zadovoljavajući njihove emocionalne i socijalne potrebe.

Ključne riječi: darovitost; odgoj; obrazovanje; izazovi; podrška

SUMMARY

The research was conducted through a case study involving a boy, his parents, teachers, and a school social worker. The study aimed to understand how parents, the teacher, other educators, and professional associates recognize and support the child's giftedness, as well as how their roles overlap and complement each other. Semi-structured interviews with the parents revealed that they often face a dilemma between wanting to support their child's intellectual potential and the need to protect him from social isolation or emotional difficulties. Parents are frequently confronted with a lack of understanding and support from the school, which further complicates their role.

In schools, teachers are often unprepared to work with gifted children, leading them to use methods that are not sufficiently differentiated to adequately meet the needs of a gifted student. Special difficulties were noted in school subjects where it was challenging to provide stimulating tasks and adapt teaching materials to maintain the child's interest. Communication between parents and teachers proved to be crucial, but it was often underdeveloped, resulting in misunderstandings and missed opportunities to provide adequate support. The gifted boy faces a series of challenges, including feelings of isolation due to differences in interests and ability levels compared to his peers. The boy also experiences emotional pressure due to high expectations and a lack of social support. At school, he often faces boredom, which can lead to behavioral problems or a loss of motivation.

The study's findings indicate the need for greater systemic support, which includes professional development for teachers, the development of tailored educational programs, and better coordination between parents and the school. Only through a holistic approach is it possible to enable gifted children to fully realize their potential while also meeting their emotional and social needs.

Keywords: giftedness; upbringing; education; challenges; support.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	7
2. TEORIJSKI OKVIR RADA	9
2.1. Definiranje darovitosti.....	10
2.2. Teorije darovitosti	12
2.3. Karakteristike djece koja su darovita	17
2.4. Emocionalni život djeteta koje je darovito.....	21
2.5. Izazovi djece koja su darovita	27
2.6. Prepoznavanje i identifikacija darovitih.....	29
2.7. Djeca koja su darovita i obitelj.....	35
2.8. Uloga nastavnika i škole u odgoju i obrazovanju učenika koji su daroviti.....	37
3. METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	43
3.1. Predmet istraživanja	44
3.2. Cilj istraživanja	46
3.3. Zadaci istraživanja.....	46
3.4. Istraživačka pitanja.....	46
3.5. Metode istraživanja	47
3.6. Instrumenti istraživanja	48
3.7. Uzorak	49
4. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	50
4.1. Percepcija darovitosti, interesi i socijalne interakcije djeteta koje je darovito	51
4.2. Rano prepoznavanje znakova od strane roditelja.....	52
4.3. Pristupi i izazovi učiteljice u radu sa djetetom koje je darovito, individualizacija nastave i podrška učeniku	57
4.4. Uloga i izazovi socijalne radnice u podršci djetetu koje je darovito.....	58
4.5. Izazovi i metode nastavnika engleskog jezika u radu sa učenikom koji je darovit, pristupi u nastavi i jezička podrška	59
4.6. Identifikacija i podrška učeniku koji je darovit u nastavi biologije	60
4.7. Izazovi i strategije u radu sa učenikom koji je darovit na času fizike.....	62
4.8. Izazovi i metode prilagođavanja nastave hemije za učenika koji je darovit	63
5. RASPRAVA	65
6. ZAKLJUČAK.....	66
7. LITERATURA	70
8. PRILOZI.....	72

„Oni su kao neke velike, velike sofisticirane mašine koje ne mogu ići bez puno goriva za svoje duše, umove i srca. Pazite da ih nahranite, da im date dosta prostora i širine da se razviju, ali i kad vam drže predavanje o imunološkom sustavu čovjeka ne zaboravite ih primiti i ljubiti kao ono što jesu - malena, bedasta dječica koja cvatu od jednostavne ljudske ljubavi.“

Željka Babić, mama darovitog djeteta, Žena (2013),

1. UVOD

Svako dijete donosi sa sobom jedinstveni skup osobina i potencijala koji čine temelj za njegov budući razvoj. Dječija znatiželja glavna je karakteristika svakog djeteta. U ranom djetinjstvu dječija je pažnja stalno usmjerena na nova otkrića i nove interese te je potpomognuta njihovom znatiželjom. Najveći interes djeteta za istraživanjem, otkrivanjem, upoznavanjem i razumijevanjem okoline javlja se u razdoblju rane i predškolske dobi. Igra, istraživanje i učenje su glavne aktivnosti djeteta rane i predškolske dobi. Dijete putem tih aktivnosti upoznaje i razumije svijet koji ga okružuje. Neka od početnih shvatanja darovitosti polazila su od pretpostavke da je darovitost kvaliteta koju neko *ima* ili *nema*, da ona postoji kao neko realno svojstvo koje dijete u sebi nosi ili ne nosi. Da li darovitost *postoji u nekom djetetu* zavisit će o tome što neko društvo u određenom trenutku smatra darovitošću. Prije mnogo godina digitalna, kompjuterska darovitost kod djece nije uopće nije postojala.

Bloom (1982) je dao doprinos razumijevanju procesa nastajanja darovitosti iz čije analize proizlazi da darovitost ne *postoji*, ona se mora razviti sistematskim i mukotrpnim procesom u kojem učestvuju dijete, roditelji i učitelji s maksimalnim ulogom svojih sposobnosti i snaga. Pri tome su od najveće važnosti njihova očekivanja, koja u ranoj fazi proizlaze iz percepcije sposobnosti (signala), u kasnijoj iz percepcije napretka, što bi moglo značiti da za razvoj darovitosti su nužni i sposobnosti i povoljna okolina. Cvetković- Lay, Sekulić Majurec (2008) u svojoj knjizi govore o tome da neka djeca tokom djetinjstva za razliku od ostale djece postaju radoznalija, bolje povezuju stvari i pojmove, razumiju uzroke i posljedice te počinju izvršavati složenije zadatke prije druge djece iste dobi. Ona mnoge stvari rade prije, brže, uspješnije i bolje od svojih vršnjaka i postižu bolja i veća postignuća te ih zbog toga zovemo djecom koja su darovita. Djeca koja su darovita posjeduju posebne sposobnosti koje im omogućuju da postižu nadprosječne rezultate.

Visoke sposobnosti djeca koja su darovita mogu iskazivati u nekoliko ili unutar jednog područja. Uz ove iznimne darove dolaze i posebni izazovi u njihovom odgoju i obrazovanju. Darovitost je moguće i potrebno uočiti u što ranijoj dobi kako bi se djetetu osigurao odgovarajući odgoj i obrazovanje, u skladu s njegovim sposobnostima. Kako bi razvijalo svoju darovitost važno je da roditelji, odgajatelji, učitelji, nastavnici, stručni saradnici i svi oni koji učestvuju u životu djeteta koje je darovito, prepoznaju njegove posebne sposobnosti, potiču ga i osiguraju uvjete za razvoj vještina. Kako su sva djeca posebna u odrastanju, saznanjima i

potraži za informacijama, a neka još posebija od drugih, u njihovom odrastanju bitnu ulogu imaju roditelji, učitelji, nastavnici, odgajatelji.

Inkluzivni odgoj i obrazovanje je kvalitetno obrazovanje koje omogućuje da se svakom djetetu osiguraju optimalni uvjeti za sudjelovanje, učenje, rast i razvoj. Prema tome, od svakog učenika treba tražiti onoliko koliko može pružiti, kako učenici ne bi bili sputavani niti obeshrabreni. Ovako shvaćeni, inkluzivni odgoj i obrazovanje otvaraju mogućnosti i daju priliku da se i učenicima koji su daroviti osigura adekvatan odgojno–obrazovni rad u školi. Inkluzivno obrazovanje mora biti prepoznato kao prilika za djecu koja su darovita, kako bi se ostvario individualni i društveni cilj, pružilo optimalno obrazovanje, te kako učenici koji su daroviti ne bi postali učenici s neprihvatljivim oblicima ponašanja. Inkluzivnim obrazovanjem moguće je primijeniti klasične metodičke oblike odgojno–obrazovnog rada: grupiranje, obogaćivanje i akceleracija. Pri realizaciji grupiranja posebno je preporučeno klaster grupiranje, kod obogaćivanja svrsishodnu dodatnu nastavu, Bloomovu taksonomiju odgojno–obrazovnih ciljeva i Dottrensove nastavne listiće i kvalitetno organiziranu akceleraciju kada za to postoje opravdani razlozi.

Od velike je važnosti za djecu koja su darovita rano ih identificirati i raditi s njima individualizirano, individualno, čak i mentorski. U protivnom, sve ono divno, kreativno, neobično i poticajno što djeca koja su darovita mogu ponuditi, jednostavno nestane. Da se ne spominje kako ih dosada u vlastitom domu, vrtiću, školi, sadržaji koji su za njih nedovoljno zahtjevni mogu dovesti do izazovnih situacija: nediscipline, sukoba, depresije, popuštanja u učenju, nezainteresiranosti i propadanja njihovih potencijala. Kroz analizu spoznajnih, emocionalnih i socijalnih aspekata, ovaj rad će istražiti različite dimenzije izazova s kojima se suočavaju roditelji, učitelji, nastavnici i stručnjaci koji rade sa djetetom koje je darovito. Razmatranjem ovih izazova, cilj je pružiti bolji uvid u potrebe djece koja su darovita i razviti smjernice za pružanje podrške koja je adekvatna njihovim jedinstvenim potrebama.

2. TEORIJSKI OKVIR RADA

„Ne vjerujem ni u jednu moć talenta, bez napornog rada. Bez nje će najveći talent nestati, kao što će izvor ugasiti u pustinji, ne probijajući se kroz pijesak...“

F. Chaliapin

2.1. Definiranje darovitosti

Ne postoji univerzalna definicija darovitosti, koja se može definitivno prihvatiti i smatrati važećom u svim kontekstima. Brojnost definicija i pristupa ukazuje na njenu složenost, višeslojnost i bogatstvo, a njihov zajednički značaj i smisao jeste sve veće razumijevanje darovitosti iz različitih uglova i aspekata. Prema Babić Erdeš, Mirosavljević (2021) jedna od široko postavljenih definicija darovitosti podrazumijeva da je ona cjeloživotni konstrukt kojeg čine sposobnosti, kreativnost, znanja, vještine, osobine ličnosti, stavovi i interesi, pri čemu su bitne podržavajuće obiteljske, odgojno-obrazovne i društvene okolnosti. Bitan dio ovog određenja jeste opisivanje darovitosti kao cjeloživotnog konstrukta upućujući na to da se darovitost i njeni oblici razvijaju tokom vremena. Za taj razvoj neophodno je kvalitetno iskustvo učenja i istraživanja u optimalnom okruženju.

U svijetu postoji mnogo različitih definicija darovitosti, jedna od definicija je: „Nadarenost je svojevrsan sklop osobina koje omogućavaju pojedincu da na produktivan ili reproduktivan način postigne dosljedno izrazito natprosječan uradak u jednoj ili više oblasti ljudskih djelatnosti, a uvjetovana je visokim stupnjem razvitka pojedinih sposobnosti odnosno njihovih kompozicija i povoljnom unutaršnjom i vanjskom stimulacijom“ (Koren, 1989:10). Pod unutarnju i vanjsku stimulaciju on podrazumijeva opće i specifične sposobnosti, kreativnost, te splet brojnih karakteristika ličnosti i motivacije.

Autorica Winner (2005) izraz *darovitost* koristi za opisivanje djece s tri netipična obilježja. Prvo od njih je prijevremena razvijenost i podrazumijeva da darovita djeca prve korake u savladavanju nekog područja poduzimaju ranije nego njihovi vršnjaci te na tom području napreduju brže od prosječne djece jer u njemu lako uče. Izraz *područje* u ovom slučaju odnosi se na organizirana područja znanja kao npr. matematika, jezici, likovna umjetnost ili muzika.

Drugo obilježje jest to da djeca koja su darovita uče drugačije te od odraslih traže minimalnu pomoć pri savladavanju područja u kojima su aktivna. Njihova otkrića su uzbudljiva i motivirajuća, a načini rješavanja problema su novi i neobični. Ovo obilježje autorica opisuje nazivom inzistiranje da sviraju po svom. Treće obilježje je žar za savladavanjem. Djeca koja su darovita vrlo su motivirana te izražavaju intenzivan i opsesivan interes te sposobnost oštrog fokusiranja. Ta tri obilježja kvalitativno razlikuju djecu koja su darovita od prosječne djece.

Autorice Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, (2008) opisuju darovitost kao potencijal te darovitost kao produkt, odnosno produktivnu i potencijalnu darovitost. Djeca čije je ponašanje

lako uočljivo u smislu njihove uspješnosti u aktivnostima kojim se bave te u kojima su uspješniji od svojih vršnjaka iskazuju produktivnu darovitost. Njihova se darovitost iskazala u određenim produktima, u ranijem, bržem, boljem, višem i uspješnijem, odnosno u izrazito nadprosječnom iskustvu. Nadalje, da bi se darovitost iskazala kao izrazito nadprosječno postignuće u aktivnostima kojima se pojedinac bavi, on mora imati određeni potencijal koji omogućuje da se njegove sposobnosti razviju do tog stepena. Ta se mogućnost naziva potencijalna darovitost. Osnovu potencijalne darovitosti čine naslijeđene predispozicije koje omogućuju da se neke sposobnosti razviju značajnije, tj. iznadprosječno. Hoće li se to dogoditi, ovisi o okolini koja će oblikovati njegova specifična iskustva i ličnost. Prostor između potencijalne i produktivne darovitosti prostor je odgojnih utjecaja o kojima u velikoj mjeri zavisi koliki će i koji dio potencijala biti iskazan kroz iznimna postignuća. Upravo zbog toga što djeca u ranoj dobi uglavnom imaju potencijalnu darovitost koju ne iskazuju kao produktivnu, svako se dijete predškolske dobi treba tretirati kao potencijalno darovito i osigurati mu da maksimalno razvije svoje potencijale.

Čudina-Obradović (1991) zbog različitih shvaćanja i definicija pojma darovitosti, a uz ovaj pojam se često vežu različiti nazivi koji zapravo čine oblike darovitosti, navodi te oblike kao: „*čudo od djeteta*“, „*idioti-mudraci*“, genij i talent. „*Čudo od djeteta*“ poseban je slučaj darovitog djeteta koje se naročito ističe u razvijenosti i rezultatima u jednom području, dok se ostali aspekti razvoja odvijaju normalnim tempom. Svaki pojedini slučaj djeteta koje je darovito rezultat je spoja izrazito specijaliziranih nasljednih dispozicija sa specifičnom, naročito izraženom prihvaćenošću i osjetljivošću od strane okoline. Prema shvaćanju darovitosti, „*čudo od djeteta*“ nije čudo, već samo ekstremni slučaj onoga što se događa u razvoju svakog darovitog djeteta: intenzivni i prilagođeni odgoj vrlo razvijenih specifičnih sposobnosti. „*Idioti-mudraci*“ također su oblik neuravnoteženog i neravnomjernog, vrlo intenzivnog razvoja neke specifične sposobnosti. Kod njih se pokazuje velika razvijenost jedne vrlo uske sposobnosti, dok su im ostale sposobnosti najčešće na razini mentalne insuficijentnosti. „*Idioti-mudraci*“ i „*čudo od djeteta*“ su dokaz da postoje specijalizirana neurološka područja u mozgu, koja su odgovorna za određenu vrstu sposobnosti. Genij je pojam koji unutar pojma darovitosti ima dva značenja, a oba su povezana sa shvaćanjem vrlo visokog stepena sposobnosti. Prvo je vezano uz psihometrijsku definiciju unutar koje se termin „*genijalan*“ odnosi se na ljude kojima je testovima inteligencije izmjeren kvocijent inteligencije viši od 160.

Danas se umjesto pojma genija u ovom smislu koristi termin „*izvanredno darovit*“ ili „*iznimno visoko darovit*“. Drugo značenje pojma genij odnosi se na osobu koja tokom duljeg životnog razdoblja stvara veliki korpus djela koja imaju značajan i dugotrajan utjecaj na ljudsku misao. Posljednji pojam je talent koji unutar pojma darovitosti ima neodređenu upotrebu. Jedno značenje pojma „*talent*“ odnosilo se na ono što se danas naziva „*manifestirana darovitost*“, za razliku od potencijalne darovitosti koja je označena samo pojmom „*darovitost*“. U drugom značenju „*talent*“ se odnosi na nešto niži stepen, a „*darovitost*“ na viši stepen intelektualne darovitosti. Novije shvaćanje pojma talent u vezi je s višestrukom definicijom darovitosti, dok su visoke intelektualne sposobnosti osnova opće darovitosti, sposobnosti koje osiguravaju visoko postignuće u specifičnim područjima: (umjetničkom, sportskom, socijalnom) osnova su specifične darovitosti ili talenta.

Kroz prošlost, pojam darovitost se uglavnom odnosio na intelektualnu darovitost i nadprosječno razvijene intelektualne sposobnosti. Danas se značajno proširilo razumijevanje darovitosti, a predmet promišljanja je odnos između potencijalne i manifestne darovitosti.

2.2. Teorije darovitosti

Darovitost nije pojam novijeg datuma jer se o njoj u području odgoja i obrazovanja govori i nekoliko stoljeća unatrag. Američki psiholog Lewis Terman prvi je počeo istraživati darovitost. Za njegov rad vezuje se i početak procesa identifikacije, stvaranje posebnog kurikulumu za darovite učenike, akceleracije i grupiranja, jednih od osnovnih metoda rada sa darovitim učenicima.

Warne (2019) je pokrenuo 1921. godine istraživanje koje su nakon njegove smrti nastavili njegovi saradnici, a u kojemu je bilo uključeno 1500 djece rođene između 1903. i 1917. godine. Djecu se pratilo kroz cijeli život. Terman je došao do procjene kako navedena populacija sadrži 1% darovitih pojedinaca stavljajući naglasak na inteligenciju. Stanfor-Binetovim testom mjerio je inteligenciju djece koja su bila uključena u istraživanje. Tim testom od djece se tražilo da definiraju značenje riječi, objasne razliku i sličnost između dva predmeta, odslušaju i prepričaju odlomak iz nekog teksta, ponove unatrag nekoliko brojeva, riješe matematičke zadatke s poznatim tačnim i netačnim odgovorima te dopune vizualne uzorke. Ovim testom kod djece su se procjenjivale verbalne, logičke, matematičke i prostorne sposobnosti. Prosječna inteligencija koja se dobiva ovim testom iznosi između 90 i 109 bodova, a

Termanovi ispitanici varirali su od 135 do 196 s prosjekom oko 150 bodova. Iako je Termanov doprinos od velikog značaja za razvoj istraživanja darovitosti, iz savremene perspektive uočene su različite zamjerke i nedostaci njegovog pristupa, koji u prvom planu navode preveliku usredotočenost na IQ, zanemarivanje okolinskih faktora i mogućnosti koje podržavajuća okolina daje, te davanje podrške sistemu meritokracije u kojem se kreira elita (termiti) pojedinaca koji posjeduju određene sposobnosti. Terman je dao smjernice po kojima treba da teče odgoj i obrazovanje darovitih učenika, a naredna istraživanja su na osnovu njegovog pristupa unaprijedila područja koja su bila zanemarena.

Huzjak (2006) navodi da je Psiholog Abraham Tannenbaum 1983. predstavio *Petfaktorski model darovitosti* u kojem se za ostvarenje potencijala koji nosi darovita osoba, pored njenih ličnih karakteristika, važnim smatraju i kontakti sa okolinom, koji, ukoliko su poticajni i kvalitetni olakšavaju manifestiranje darovitosti. Tannenbaum produktivnost vidi kao spoj intelekta, različitih specifičnih sposobnosti, kombinacije nekognitivnih osobina, izazovne okoline, te faktora sreće u određenom ključnom trenutku života. Prema Tannenbaumu kreativnost nije uvjet darovitosti. Ovakvim modelom Tannenbaum procjenjuje 10% darovitih od ukupne populacije.

Kreativnošću kao elementom darovitosti bavio se i američki psiholog i teoretičar Guilford koji je 1950. godine uveo pojam divergentnog mišljenja. Prema Guilfordu kreativan pojedinac mora posjedovati veliko znanje iz kojeg traži nove strategije za rješavanje problema.

Carollova teorija bavi se organizacijom intelektualnih sposobnosti. Djeca koja su darovita često pokazuju visok stepen organiziranosti svojih intelektualnih vještina, što im omogućava brzo usvajanje novih znanja i razumijevanje kompleksnih koncepata. Ovo ih čini sposobnim za brže učenje i napredak u različitim područjima.

Vlahović-Štetić (2008) govore o teoriji triadne inteligencije, kreativna inteligencija, koju ističe Sternberg, ima poseban značaj u kontekstu darovitosti. Djeca koja su darovita često pokazuju ne samo izvanredne sposobnosti u analitičkoj inteligenciji (rješavanje problema) već i visok stepen kreativnosti. Ovo im omogućava inovativno razmišljanje i pronalaženje originalnih rješenja za složene izazove. Robert Stenberg, tvorac Trijarhijske teorije intelektualnog funkcioniranja, smatra se najznačajnijim predstavnikom teorijskih koncepcija koje darovitost očituju kao vid intelektualnih sposobnosti i adekvatnih strategija rješavanja problema. Stenberg darovitim smatra one koji svoje metakognitivne vještine, vještine učenja i mišljenja, te deklarativno i proceduralno znanje i motivaciju kombiniraju i češće koriste na različite načine

i u različitim situacijama što dovodi do bržeg napredovanja i dostizanja izvrsnosti. Razvijeni kognitivni modeli i svjesnost o njima, darovitim pojedincima omogućava inovativne strategije rješavanja problemskih i stresnih situacija koje su sastavni dio života. Sve to povezano je sa kreativnosti koja pomaže otkrivanju drugačijih, maštovitih i inovativnih puteva ka rješenju problema. Sternberg u svojoj teoriji naglašava da uspjeh u školi i životu zavisi od postojanja različitih vrsta inteligencije, koje on dijeli u 3 kategorije, a to su: komponentijalni tip inteligencije (analitička inteligencija), iskustveni tip (kreativna inteligencija) i kontekstualni tip (praktična inteligencija). Koja inteligencija dolazi do izražaja zavisi od prirode zadataka koji se stavljaju pred učenike. Ukoliko se zahtijeva davanje jednog tačnog odgovora do izražaja dolazi analitička inteligenciju, dok u situacijama kada se od učenika traži dublje razumijevanje problema, otkrivanje, istraživanje i pretpostavljanje prevladava kreativna inteligencija. Praktična inteligencija stupa na snagu onda kada je u pitanju rješavanje problema, te se od učenika zahtijeva implementacija različitih, poznatih ili nepoznatih strategija rješavanja problema.

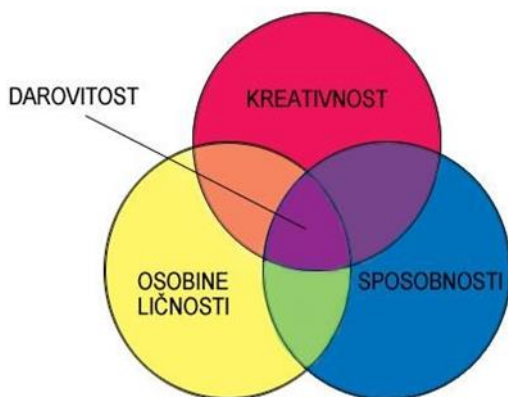
Altaras (2016) navodi kako su „čisti“ slučajevi navedenih inteligencija rijetki, te se uglavnom javlja njihova kombinacija tako da se često susreću oblici analitičko-kreativne, analitičko-praktične, kreativno-praktične, te „savršeno izbalansirane inteligencije“ koja se karakteriše visoko razvijenim navedenim sposobnostima, što u odgojno-obrazovnoj praksi omogućava fokusiranje na jake strane učenika. U ovoj teoriji kombinira se statički i dinamički pogled na darovitost, kroz postojanje visoke sposobnosti, koja kroz interaktivni odnos metakognitivnih vještina, vještina učenja i mišljenja, znanja, motivacije i konteksta rezultira ekspertnosti u određenom području.

Koren (2013) naglašava potrebu da se u odgojno-obrazovnom okruženju učenicima pruži prilika za sticanje iskustava učenja u raznolikim uvjetima koji zahtijevaju primjenu različitih vještina.

Joseph Renzulli 1978. godine definirao je darovitost kao interakciju osnovnih skupina ljudskih karakteristika: natprosječnih općih sposobnosti, visokog stepena predanosti zadatku i kreativnosti. Renzulli je razlikovao školsku darovitost (visoki IQ, uspješnost rješavanja zadataka) i produktivno-kreativnu darovitost (sposobnost primjene znanja u životnim situacijama). Ukupan broj takvih pojedinaca Renzulli je procijenio na 30% darovitih.

Renzulli i Reis (1985) stvorili su troprstenastu koncepciju darovitosti u kojoj produktivnu darovitost uvjetuju tri osnovne skupine osobina: iznadprosječno razvijene sposobnosti, osobine

ličnosti i kreativnost. Svaki od ovih faktora neophodan je za manifestaciju darovitosti. Fokus na jednu karakteristiku darovitosti, odnosno, uzimanje u obzir samo potencijal sa kojim pojedinac dolazi u odgojno-obrazovnu sredinu ne garantira postignuće i kontinuirani učinak u određenom području. Kroz učinak i interakciju faktora, te prelomno područje u kojem se manifestira darovitost Renzulli ovaj vid darovitosti razlikuje od školske darovitosti koju vidi kroz visoke bodove na testovima, sposobnost učenja za ocjenu i ispunjavanje tradicionalnih normi kojima se definira darovitost.

Slika 1. Troprstenasta definicija darovitosti Prema Renzulli i Reis (1985)

Teorija višestrukih inteligencija pobila je stajalište o općoj inteligenciji nakon što je Howard Gardner (1983) opisao kako postoji sedam inteligencija, potom osam i na kraju devet različitih neovisnih specifičnih sposobnosti koje se razvijaju istovremeno sa generičkim odnosno općim sposobnostima, te samim tim, čine dio intelektualnog kapaciteta pojedinca. Howard Gardner razvojni je psiholog najpoznatiji po teoriji višestrukih inteligencija. Vjerovao je da je konvencionalni koncept inteligencije preuzak i restriktivan te da mjere IQ često propuštaju druge "inteligencije" koje pojedinac može posjedovati. Gardnerova teorija imala je poseban utjecaj na području obrazovanja gdje je potaknula učitelje i nastavnike na istraživanje novih načina poučavanja usmjerenih na te različite inteligencije. Svaki pojedinac tako posjeduje jedinstvenu mješavinu svih tih inteligencija, a kod djece koja su darovita je iznadprosječno razvijena jedna inteligencija ili više njih.

Prema Gardneru, devet specifičnih ljudskih sposobnosti koje on naziva inteligencijama čine: logičko-matematička inteligencija, verbalna inteligencija, prostorna inteligencija, muzička

inteligencija, kinestetska inteligencija, intrapersonalna inteligencija, interpersonalna inteligencija, naturalistička inteligencija, egzistencijalna inteligencija.

Gardnerova teorija višestrukih inteligencija predstavlja značajan iskorak od tradicionalnog pogleda na inteligenciju kao jedinstvenu sposobnost mjerenu IQ testovima. Ova teorija naglašava da su ljudske sposobnosti raznolike i višedimenzionalne, što omogućava bolje razumijevanje individualnih razlika među ljudima.

Priznanje različitih vrsta inteligencija može pomoći nastavnicima da prilagode svoje metode podučavanja kako bi bolje odgovorili na individualne potrebe učenika. Umjesto univerzalnog pristupa, nastavnici mogu koristiti različite strategije koje odgovaraju specifičnim inteligencijama učenika. Gardnerova teorija potiče holistički pristup obrazovanju koji prepoznaje važnost razvijanja svih aspekata ljudskih sposobnosti, a ne samo akademskih vještina. Ovakav pristup može pomoći u poticanju cjelovitog razvoja učenika, uključujući njihove emocionalne, socijalne i kreativne vještine. Učenici koji možda nisu izvrsni u tradicionalnim akademskim područjima mogu prepoznati svoje talente u drugim oblastima, što može poboljšati njihovo samopoštovanje i motivaciju za učenje. Gardnerova teorija višestrukih inteligencija naglašava važnost prepoznavanja i razvijanja raznolike palete ljudskih sposobnosti. Ova teorija ima značajne implikacije za obrazovni sistem, sugerirajući potrebu za fleksibilnijim i prilagodljivijim pristupom podučavanju koji može odgovoriti na individualne potrebe i potencijale svakog učenika.

George (2003) ističe da inteligencija ima mnogo lica i sva su ona korisna i potencijalno vrijedna. Svaki učenik ima barem jednu inteligenciju s ovog popisa. Roditelji i nastavnici su dužni otkriti koja od njih pojedinca čini darovitim učenikom, a zatim je u potpunosti razviti. Iz tog razloga, kod definiranja darovitosti danas se u obzir uzima, osim opće inteligencije, vrlo širok raspon različitih značajki. Teorija višestrukih inteligencija, pruža dublje razumijevanje raznolikosti talenata kod darovite djece. Umjesto da se promatraju isključivo kao „akademski nadareni“ darovita djeca mogu se prepoznati u različitim vrstama inteligencije. Na primjer, dijete koje je darovito može biti iznimno darovito za muziku, dok će drugo dijete briljirati u jeziku ili kinestetičkim aktivnostima. Ova teorija potiče inkluzivniji pristup obrazovanju koji priznaje različitost talenata.

Definiranje darovitosti navedenih različitih autora govori nam da su kriteriji koji se spominju različiti: intelekt, kreativnost i interakcija visoko razvijenih sposobnosti. Jedan je od kriterija kreativnost koja se i najčešće uočava po vanjskim znakovima (znatiželja, mašta, inteligencija)

i može se poticati na različite načine u područjima za koja darovita djeca iskazuju interes. Pitanja koja se postavljaju ne bi trebala odražavati određene stereotipe, obrasce ponašanja i nametanje vlastitih ideja, nego pobuđivati hrabrost u zagovaranju vlastitih ideja i kritičko prosuđivanje. Darovitost je jedinstven način na koji pojedinac funkcionira. To nije samo ono što on može učiniti, već ono za što je "rođen" da radi, što voli raditi i što radi dobro. Međutim, gotovo je nemoguće da pojedinac samostalno otkrije je li darovit te u kojem području je darovit. To je tako zbog toga što pojedinac ne razmišlja o tome kako će upotrijebiti svoju darovitost, već je jednostavno upotrijebi, ne primjećujući da ju je upotrijebio. Da bi otkrio svoju darovitost, neko iz okoline mora mu u tome pomoći. Kroz poznavanje najznačajnijih teorijskih pristupa moguće je pratiti razvoj određivanja pojma darovitosti, faktore koji na nju utiču, te njihove uticaje koji u različitim kontekstima mogu imati pozitivne ili negativne učinke, te u odgojno-obrazovnom kontekstu ulogu škole, vršnjaka i obitelji u prepoznavanju i razvoju darovitosti. Različiti pristupi darovitosti se međusobno nadopunjuju i pomažu boljem razumijevanju svojstava darovitosti kod djeteta.

2.3. Karakteristike djece koja su darovita

Posebne karakteristike djece koja su darovita vidljive su već od rane dobi: potrebno im je manje sna, imaju puno energije, vrlo su radoznali i maštoviti, zapažaju detalje, stalno nešto ispituju, zanima ih kako stvari funkcioniraju, često rano nauče čitati i računati. Osim toga, ispravljaju odrasle u njihovim nedosljednostima, a s velikom žarom vole proučavati određene teme, u kojima postaju pravi mali eksperti. Međutim, postoji razlika između bistre i darovite djece.

"Mnoštvo faktora određuje darovitost, a ne samo jedna ili dvije stvari. Prvo treba naglasiti da postoji razlika između bistrog i darovitog djeteta. Bistro je ono koje puno zna jer može primati puno informacija, ali one dolaze na inicijativu roditelja. Darovito je pak ono koje samo želi puno znati i ta motivacija i želja za znanjem polaze od njega. Djeca znaju biti 'naporna' jer imaju 100 pitanja, pamte sve odgovore i na temelju njih postavljaju nova pitanja. Darovito dijete može biti okarakterizirano kao neposlušno jer ima svoje stavove", pojašnjava direktorica Brainy centra Zvezdana Jaić, odgajateljica i edukator za rad sa djecom koja su darovita.

Tabela 1. Razlike između bistrog i darovitog djeteta (Cvetković- Lay i Sekulić Majurec, 2008:34)

BISTRO DIJETE	DAROVITO DIJETE
Zna odgovore	Postavlja pitanja
Zainteresirano je	Iznimno je radoznalo
Ima dobre ideje	Ima neobične ideje
Trudi se pa dobro prolazi na testovima	Zaigran je, a ipak dobro prolazi na testovima
Odgovara na pitanja	Raspravlja do detalja, razrađuje, usavršava
Vođa je skupine	Samosvojno je, često radi samo
Sluša s interesom	Iskazuje snažne osjećaje i stavove o onome što sluša
S lakoćom uči	Već zna
Uživa u društvu vršnjaka	Više voli društvo odraslijih i odraslih
Shvaća značenje	Samostalno izvodi zaključke
Osmišljava zadatke i uspješno ih izvršava	Inicira projekte
Mirno prima zadatke i poslušno ih izvršava	Zadatke prima kritički, a ako ga zanimaju njima se bavi intenzivno i strastveno
Točno kopira zadano	Kreira nova rješenja
Uživa u vrtiću/školi	Uživa u učenju
Prima informacije, upija ih	Služi se informacijama
Dobro koristi naučeno, dobar je tehničar	Traži nove mogućnosti primjene naučenog, ponaša se kao mali izumitelj
Dobro pamti	Dobro pretpostavlja
Voli izlaganje u dijelovima	U izlaganju traži kompleksnosti
Živahno je pri promatranju	Pažljiv je promatrač
Zadovoljno je vlastitim učenjem, postignućem	Vrlo je samokritično

Matoš (2018) ističe, naprimjer, bistro dijete je ono koje je zainteresirano na nastavi, uvijek se javlja i pokazuje kako nešto zna, dok dijete koje je darovito pita za uzročno-posljedične veze određenih situacija, često preispitujući autoritet učitelja. Uloga okoline vrlo je važna, ne samo

da bi se darovitost otkrila, već i da bi se ona razvila. Stoga roditelji, odgajatelji, učitelji i ostala djetetova okolina imaju neopisivo važan zadatak u odgoju djeteta koje je darovito. Predškolski period vrlo je važan period života djeteta. Tada se događaju specifične promjene u strukturi mozga koje djetetu omogućuju da "upija kao spužva", odnosno da nevjerojatnom brzinom i lakoćom uči i pamti nove informacije. U predškolskom se periodu još uvijek govori o potencijalnoj darovitosti, a hoće li se ta darovitost razviti, ovisi o okolini, podršci roditelja i odgajatelja, kao i o motivaciji samog pojedinca.

Prva i najvažnija uloga odgajatelja je prepoznati, odnosno identificirati dijete koje je darovito. Nakon što odgajatelj uoči potencijalno darovito dijete te uz pomoć roditelja i stručnih saradnika potvrdi da je dijete zaista darovito, počinje njegova iduća važna uloga, a to je da djetetu omogući sve što je potrebno da svoje sposobnosti i mogućnosti maksimalno razvije. Da bi se identifikacija olakšala, ali i poboljšala, odgajatelji i roditelji bi se trebali upoznati sa znakovima darovitosti. U svojoj knjizi Cvetković-Lay, (2002) *Darovito je, što ću sa sobom?* navodi neke od ranih znakova darovitosti koji se mogu očitovati u pojedinim područjima, kao npr:

1. Rano ovladavanje jezikom, upotreba fraza i cijelih rečenica u vrlo ranoj dobi
2. Rana upotreba bogatijeg rječnika, tačna upotreba riječi, rano čitanje
3. Istančano zapažanje i zadržavanje informacija o promatranim stvarima; sposobnost da znatno dulje, od prosjeka svojih vršnjaka, usredotoče pažnju na ono što rade
4. Očito iskazivanje ranog interesa i ovladavanje vještinama u nekom području
5. Zanimanje za knjige, slova, rječnike, enciklopedije i atlase
6. Istančan smisao za smiješno i humor

Autorice Cvetković-Lay i Sekulić Majurec (1998), prema Karnesu i Johnsonu (1991), navele su jednu kontrolnu listu koju je poželjno koristiti samo kao opći podsjetnik na što treba obratiti pažnju pri promatranju djeteta u procesu identificiranja darovitosti, no nikako kao opće pravilo.

- Zdravija su i često tjelesno naprednija
- Puna energije; često im treba manje sna
- Živahna i zainteresirana za različite stvari
- Znatiželjnija, postavljaju zrelija pitanja
- Uče brže i pamte s manje ponavljanja
- Imaju širok temelj općeg znanja
- Imaju bogatiji rječnik
- "gladna" znanja i stalno nešto uče

- Iskazuju istančan interes za knjige i često već u ranoj dobi nauče čitati
- Mnogo su ustrajnije u izvršavanju zadataka
- Pažljivija i zapažaju više detalja
- Imaju veći raspon pažnje
- Vole ustrajati na temi na kojoj rade i produbljivati je
- Povezuju uzrok i posljedice
- Imaju istančan osjećaj za humor
- Razmišljaju na apstraktniji način
- Spremnije rješavaju probleme, najčešće nalazeći više od jednog rješenja
- Interesi su im zreliji
- Fleksibilnija su, brzo se prilagođavaju novim situacijama i stabilnije se ponašaju
- Mogu biti talentirana u nekoliko područja - socijalnom, intelektualnom, umjetničkom, tehničkom, biti kreativnija
- Mogu se angažirati u više stvari istodobno
- Neovisnija su i manje se pokoravaju pravilima
- Osjetljivija su na nepravdu

Ove značajke ne samo da razlikuju djecu koja su darovita od njihovih vršnjaka, već također pružaju uvid u njihove jedinstvene potrebe i potencijale. Također, ove značajke ukazuju na složenost i raznovrsnost darovitosti kod mlađe predškolske djece. Prepoznavanje ovih karakteristika omogućava roditeljima i edukatorima da bolje razumiju i podrže specifične potrebe darovitih dječaka i djevojčica, omogućujući im da maksimalno iskoriste svoje potencijale. Ovaj sveobuhvatan pristup može pomoći u stvaranju okruženja koje je poticajno za njihov cjelokupni razvoj, uključujući intelektualni, socijalni i emocionalni rast.

Winer (1996) u svom radu navodi da rani znakovi darovitosti ne moraju obećavati da će takvo dijete kasnije, u odrasloj dobi, očitovati ono što nazivamo produktivna darovitost, jer to, u velikoj mjeri, osim učenih sposobnosti, zavisi i o nizu faktora kao što su osobine ličnosti, motivacija, poticaji sredine i sl. Obrnuto, mnogi primjeri izumitelja, umjetnika, naučnika, poput npr. *Alberta Einsteina*, kroz historiju svjedoče da oni u ranijoj dobi ne samo što nisu očitovali znakove darovitosti, nego su, neki od njih, smatrani „zaostalim u razvoju“. Neka istraživanja su pokazala da visoko kreativna djeca češće ne očituju „tipične“ znakove darovitosti, koji su uočeni kod intelektualno darovite djece, pa se može desiti da ostanu neprimijećeni u ranoj dobi.

2.4. Emocionalni život djeteta koje je darovito

Maslowova teorija hijerarhije potreba prepoznaje važnost zadovoljenja emocionalnih potreba. Djeca koja su darovita također imaju emocionalne potrebe, uključujući potrebu za podrškom, priznanjem i razvojem pozitivnog samopouzdanja. Emocionalna dobrobit igra ključnu ulogu u njihovom razvoju i ostvarivanju punog potencijala. Učitelji vjeruju da su daroviti dobro adaptirani, popularni i samopouzdana i teško mogu kao darovito identificirati buntovno dijete ili dijete koje podbacuje u učenju. Djeca sa iznimnim sposobnostima u bilo kojem području suočavaju se sa određenom vrstom emocionalnih problema zahvaljujući tome što su „korak ispred ili korak mimo svojih vršnjaka“. Njihov emocionalni život je na mnogo načina različit od života njihovih vršnjaka.

Winer navodi nekoliko faktora koji emocionalna iskustva darovitih razlikuju od prosjeka

- *Visoka motiviranost* darovite djece da ovladaju nekim područjem što ih nagoni na mnogo rada. Oni izvlače veliki užitek iz izazova i od adolescencije nadalje mogu imati osjećaj i svijest ko su i šta žele raditi kao odrasli.
- *Neovisno mišljenje i nekonformizam* kojem su daroviti skloni, što u mnogim sredinama nisu općeprihvaćene i poželjne osobine.
- *Introvertiranost* kojoj su sklona darovita djeca. Oni su usamljeniji od prosjeka, jednim dijelom zbog toga što imaju malo zajedničkog s drugima, a drugim dijelom što trebaju samoću da bi razvijali svoje talente. Tako daroviti stječu iskustva koja su, s jedne strane, ugodna i ispunjavajuća a, s druge, bolna, izolirajuća i stresnija od onih koje oživljava prosječno dijete.

Emocionalni razvoj djece koja su darovita karakteriše intenzivnost koja se očituje u hipersenzibilizaciji, odnosno preosjetljivosti, koja se, prema Gjurković, Knežević, Borić (2018) iskazuje u 5 područja:

- Pretjerana pobudljivost intelekta – manifestira se kroz želju za znanjem i izrazitom aktivnošću uma koji uživa u zagonetkama i raznim izazovnim situacijama.
- Pretjerana pobudljivost emocija – prisutne su vrlo duboke i snažne emocije koje mogu otežavati svakodnevnicu učenika jer sve svoje emocije izražavaju vrlo snažnim intenzitetom. Pokazuju snažnu empatiju prema osjećanjima ljudi iz okoline.
- Pretjerana pobudljivost psihomotorike – podrazumijeva vrlo visoku tjelesnu energiju i potrebu za tjelesnom aktivnošću.

- Pretjerana pobudljivost mašte – povezana je sa kreativnošću i kreativnim mišljenjem koji se manifestiraju u svakodnevnim situacijama i aktivnostima darovitih učenika.
- Pretjerana pobudljivost osjetila – može se javiti u slučaju svih pet čula i podrazumijeva izrazitu osjetljivost na okolne faktore i podražaje.

Opisane reakcije učenika koji su daroviti, a koje u nekim slučajevima mogu biti vrlo intenzivne ne znače njihovu nezrelost nego način na koji trenutno reagiraju na okolinu, te način na koji ispoljavaju svoje potrebe koje trebaju biti zadovoljene kako bi njihov dalji razvoj i napredak bio moguć. Kroz odgojno-obrazovni rad moguće je raditi na razvoju i unapređenju društveno poželjnih oblika ponašanja i reagiranja na okolinu.

Tabela 2. Emocionalne osobine darovitih, Izvor: Clark (1983)

EMOCIONALNE OSOBINE	S NJIMA POVEZANE POTREBE	MOGUĆI PROBLEMI
Nagomilavanje emocija koje nisu samoosvijestene	Spoznajno procesuirati emocionalno značenje iskustva, imenovati vlastite emocije, otkriti vlastite i tuđe obrambene mehanizme, proširiti i razjasniti svijest o svojoj fizičkoj okolini, biti svjestan potreba i osjećaja drugih	Pogrešno tumačenje informacija negativno ga pogađa.
Iznimna osjetljivost na osjećaje i očekivanja drugih	Naučiti prepoznavati i razjasniti osjećaje i očekivanja drugih	Neobična ranjivost na kritike drugih, vrlo izražena potreba za uspjehom i samopotvrđivanjem
Istančan osjećaj za humor-prijateljski ili neprijateljski	Naučiti kako njegovo ponašanje utječe na osjećaje i ponašanje drugih	Korištenje humora u kritičkim napadima na druge rezultira pogoršanjem odnosa.
Povišena samosvijest udružena s osjećajem različitosti	Naučiti prihvaćati vlastite potrebe i osjećaje bez obrana, razmjenjivati se s drugima, postati jasan sam sebi	Izoliranje, rezerviranost, smatraju ga odbojnim; doživljavanje različitosti kao negativne što utječe na samopoštovanje i koči socijalni i emocionalni razvoj.
Idealizam i osjećaj pravednosti koji se javlja u ranoj dobi	Prevladati negativne reakcije pronalaženjem vrednota kojima se želi posvetiti	Pokušaji nerealnih promjena i ciljeva koji dovode do jakih frustracija (suicid proizlazi iz jake depresije uzrokovane istim razlozima).

Raniji razvoj tzv. unutarnjeg lokusa kontrole i zadovoljstva	Razjasniti lične prioritete unutar sukobljenih vrednota. Suočiti se i razmjenjivati s vrijednosnim sistemom drugih	Teškoće prilagodbe i konformiranja; odbijanje vanjskog vrednovanja i izbor života po vlastitoj mjeri što se doživljava kao izazov autoritetima i tradiciji.
Neobična emocionalna dubina i intenzitet	Pronaći svrhu i usmjerenje unutar vlastitog sistema vrednota. „Posvećenost“ nečemu prevesti u dnevne životne akcije	Neobična ranjivost; problem usredotočenja na realistične životne ciljeve.
Napredan moralni razvoj	Dobiti priznanje za nadprosječnu moralnost	Netolerantnost i nedostatak razumijevanja od strane vršnjaka, koje vodi u odbacivanje i moguću izolaciju
Visoka očekivanja od sebe i drugih, što vodi u frustriranost sobom, drugima, perfekcionizam	Naučiti postavljati realistične ciljeve i prihvaćati nezadovoljstvo kao dio učenja	Obeshrabrenost i frustriranost povišenom samokritičnošću; problem održavanja dobrih međuljudskih odnosa kada drugi ne zadovoljavaju visoke kriterije koje daroviti postavljaju; nedostatak akcije zbog neispunjenih standarda izvrsnosti u određenim situacijama.
Snažna potreba za dosljednošću između apstraktnih vrednota i ličnih akcija	Pronaći zanimanje koje će omogućiti ostvarenje ličnih vrednota kao i put ostvarenja sposobnosti i talenata	Frustracije sobom i drugima koje vode u kočenje samoostvarenja i ostvarenja dobrih međuljudskih odnosa.

Djeca koja su darovita u emocionalnom području u mnogo ranijoj dobi nauče tumačiti „jezik tijela“ i emocije koje drugi šalju glasom. Već u ranijoj dobi jako su osjetljivi, manje uvrede ili šale lako primaju k srcu, svoje osjećaje često zadržavaju za sebe, a istodobno se izrazito uživljavaju u patnje drugih. Emocionalni razvoj darovitih obično zaostaje za intelektualnim, što znači da darovita djeca emocionalno reaguju slično djeci svoje dobi. Daroviti često misle kako osjećaji trebaju imati određenu logiku kao i sve ostalo pa ponekad budu zbunjena činjenicom da i oni kao i svi ljudi imaju suprotne osjećaje koji neodgovaraju situaciji. Emocionalne teškoće darovitih mogu se očitovati kao potištenost, zloupotreba sredstava ovisnosti, osjećaj neprihvatanja i nevoljenosti, izrazite emocionalne reakcije i na najmanji neuspjeh i sl. Najčešće su posljedica nepripadanja skupini vršnjaka iste dobi i nesklada između potreba i onoga što pruža okolina.

Tabela 3. Spoznajne osobine darovitih, Izvor: Clark (1983)

SPOZNAJNE OSOBINE	S NJIMA POVEZANE POTREBE	MOGUĆI POPRATNI PROBLEMI
Velika količina informacija. Neobična sposobnost njihova zadržavanja	Biti izložen novim i izazovnim informacijama i okruženju; omogućiti rano ovladavanje temeljnim vještinama.	Dosada u redovnom programu; nestrpljivost u „čekanju“ grupe.
Napredna sposobnost shvaćanja	Pristup izazovnim programima i intelektualnim-mentalnim vršnjacima	Slabi međusobni odnosi s manje sposobnom djecom iste dobi; odrasli ga smatraju objesnim, „pametnjakovićem“ koji ne voli ponavljati ono što je već shvatio.
Neobično raznoliki interesi i radoznalost	Biti izložen raznolikim temama i preokupacijama; dopustiti da slijedi lične zamisli koliko želi.	Poteškoće u prilagodbi skupnim zadaćama; izrazito povišena razina energije; poduzima previše toga u isto vrijeme.
Visoka razina jezičnog razvoja	Omogućiti upotrebu iznimno složenog rječnika i koncepata.	Djeca iste dobi doživljavaju ga kao nekoga ko se „ističe“.
Visoka razina verbalnih sposobnosti	Da razmjenjuje i produbljuje ideje verbalnim putem	Prevladavanje diskusije s informacijama i pitanjima negativno se ocjenjuje od učitelja i vršnjaka; korištenje verbalizma da se izbjegnu teže misaone zadaće.
Iznimna sposobnost procesuiranja informacija	Biti izložen idejama na više razina i u širokom rasponu	Zamjera kada ga se prekida; doživljava ga se kao preozbiljnog; ne voli rutinu i dril
Napredan razvoj misaonih procesa	Dopustiti mu da probleme rješava na različite načine	Doživljavaju ga kao onoga koji narušava i ne poštuje autoritet i tradiciju
Sveobuhvatna sinteza	Dopustiti mu da ima dulje razdoblje inkubacije ideja	Frustriranost zahtjevima za poštovanje rokova i završavanjem jedne razine prije početka novog istraživanja
Rana sposobnost da odgodi preuranjene zaključke	Dopustiti mu da nastavi s idejama i integrira nove ideje bez forsiranja zaključaka ili zahtijevanja uradaka	Ako se uradak traži kao dokaz učenja odbit će nastaviti inače zanimljivu temu ili istraživanje.
Visoka sposobnost uočavanja neobičnih i različitih odnosa	„Poigravanje“ idejama i materijalima	Frustriranost time što ga drže „udaljenim od teme“ ili nevažnim za nastavak

		istraživanja; drugi ga smatraju neobičnim, čudakom
Sposobnost stvaranja ideja i rješenja	Razvijanje vještina u rješavanju problema i produktivnom mišljenju; mogućnost rješavanja smislenih problema	Poteškoće s krutim konformizmom; može biti kažnjen za neslijedenje uputa; može se suočiti sa odbačenošću zbog buntovništva
Rani modeli misaonog procesuiranja	Biti izložen alternativama, apstrakcijama, posljedicama izbora, mogućnostima izvlačenja generalizacija i njihova testiranja	Odbacivanje ili previđanje detalja; dovodi u pitanje generalizacije drugih, što se doživljava kao ponašanje bez poštovanja
Rana sposobnost korištenja i formiranja konceptualnih okvira	Korištenje i stvaranje konceptualnog okvira u prikupljanju informacija i rješavanju problema; traženje reda i dosljednosti; razvijanje tolerancije na dvosmislenosti	Frustriranost nesposobnošću drugih da razumiju i cijene njegovu originalnost ili uvide; već uspostavljeni lični sistemi i ili strukture mogu se sukobiti s kasnije usvojenim postupcima.
Procjenjivanje sebe i drugih	Biti izložen osobama različitih sposobnosti i talenta, različitim načinima sagledavanja i rješavanja problema; postavljanje realnih, kratkoročnih i dostižnih ciljeva; razvijanje vještina vrednovanja činjenica i donošenja odluka	Drugi ga smatraju elitistom, superiornim, previše kritičnim; može se obeshrabriti samokritikom, ne ulazi u nova područja ako ima veliki strah od neuspjeha; drugi ga doživljavaju kao previše zahtjevnog, netolerantnog na glupost, taštog
Uporno, cilju usmjereno ponašanje	Nastaviti istraživanje i preko predviđenih vremenskih granica. Postavljanje i vrednovanje prioriteta	Doživljavaju ga kao tvrdoglavog, svojevoljnog, nesuradljivog.

Djeca koja su darovita često pokazuju izvanredne spoznajne osobine poput brze apstraktne misli, analitičkih sposobnosti i kreativnost. Ova sposobnost razmišljanja omogućava im da razumiju složene koncepte na dubljoj razini. Međutim, ove izvanredne spoznajne osobine nose sa sobom specifične potrebe. One često traže izazovne sadržaje u nastavi koji će ih motivirati i poticati njihovu radoznalost. Također, trebaju stalne intelektualne poticaje kako bi izbjegli dosadu i održali visok nivo interesa. Potrebno je biti svjestan i mogućih problema, npr. nedovoljno izazovno okruženje može dovesti do dosade i demotiviranosti, dok perfekcionizam

može prouzrokovati stres i tjeskobu. Također, zbog razlika u interesima i razmišljanju, djeca koja su darovita mogu se osjećati izolirano od svojih vršnjaka. Stoga je ključno osigurati prilagođenu podršku i okruženje koje će podržati njihove intelektualne potrebe.

Tabela 4. Socijalne osobine darovitih, Izvor: Clark (1983)

OSObine	PRIMJERI POTREBA POVEZANIH S NJIMA	MOGUĆI POPRATNI PROBLEMI
Snažna potreba za samopotvrđivanjem	Poticanje divergentnog ponašanja, izraženih interesa i pomoć u shvaćanju njihovih potreba za samopotvrđivanjem	Frustracije ako se ne ostvare težnje, te mogući gubitak nerealiziranog talenta
Izraženi spoznajni i emocionalni kapaciteti za shvaćanje i rješavanje socijalnih problema	Izloženost socijalnim problemima i saznanju o njihovoj složenosti kao i konceptualnom okviru za rješavanje takvih problema	Tendencija da se dođe do brzih rješenja, bez obzira na složenost problema
Vodstvo	Mogućnost razumijevanja zahtjeva uloge vođe i uvježbavanje liderskih osobina	Nedostatak mogućnosti konstruktivnog korištenja ovih sposobnosti može pridonijeti da se već u djetinjstvu izgube ili da se transformiraju u negativne osobine ličnosti, primjerice u vođu bande
Rješavanje socijalnih problema i problema sredine	Uključivanje u realne životne probleme	Socijalna neprilagođenost, ako se ne dopusti razvoj ovih osobina kroz lično uključivanje
Uključivanje u meta-potrebe društva (pravednost, ljepota, istinoljubivost)	Mogućnost istraživanja najviših razina mišljenja; primjena ovih znanja na suvremene probleme	

Važna bit socijalnog razvoja daroviti jest činjenica da se djeca koja su darovita kad su u društvu vršnjaka naprosto moraju prilagoditi činjenici da su po sposobnostima prilično drugačija od ostale djece. S obzirom na to, da je u osnovnoškolskoj dobi mnogo bitnije da su isti ili slični drugima, a ne različiti od drugih, darovitu djecu stavlja pred težak put. Daroviti osjećaju unutrašnji sukob između potrebe da pripadaju društvu vršnjaka. Zbog toga se često prave da ih

vršnjaci ne zanimaju, te se radije igraju sa starijima od sebe. S druge strane, vršnjaci ih često ne žele u svom društvu jer se „ne znaju“ s njima igrati. Istraživanja i praktično iskustvo u radu s darovitima pokazuju da oni imaju različite teškoće u području socijalnih odnosa, osamljenost, nedostatak/gubitak prijatelja, često ne slaganje s postupcima druge djece, u skupini vršnjaka češće ih obilježava „omiljenost nego „prijateljstvo“ itd.

Winner (2005) posebno naglašava akutni problem djece s IQ 160 i iznad. „Umjereno“ darovita djeca, ona čiji se IQ kreće u rasponu od 125-155 su ona za koju je utvrdila da najčešće imaju uravnotežene emocije. Ona ih naziva djecom sa „socijalno optimalnim“ koeficijentom inteligencije koja obično nemaju problema u uspostavljanju prijateljstava. Ali ona s IQ većim od 160 najčešće pate od socijalne izolacije. Osnovni je razlog prema njezinim riječima, to što imaju inteligenciju odrasle osobe, a tijelo i emocije djeteta.

2.5. Izazovi djece koja su darovita

Prema Cvetković-Lay (2002) djeca koja su darovita, posebno ona s najvišim sposobnostima, ne moraju nužno izražavati svoju darovitost na prihvatljiv način. Ona mogu, na primjer, biti:

- Unatoč bogatom rječniku, loši u pisanju izražavanju ili glasovnoj analizi i sintezi na početku opismenjavanja.
- Nemirni, nepažljivi, skloni dnevnom sanjarenju, s vrlo malom potrebom za noćnim odmorom.
- Šutljivi, nespremni pokazati znanje, osjećajno ravnodušni prema okolini.
- Nespremni slijediti upute za skupne aktivnosti i zadatke, vole raditi stvari na svoju ruku.
- Općenito neskloni saradnji u aktivnostima grupe, nezainteresirani za njezin rad, nekooperativni i apatični.
- Pretjerano kritični, neprestano dovodeći u pitanje dobivena objašnjenja.
- Brzo zapažaju i svoja zapažanja obznanu svima, ukazuju na nelogičnosti i nedosljednosti, posebno u onome što drugi misle i/ili čine.
- Povučeni – odbijaju sudjelovati u zadaćama grupe, više uživaju u samoći i samostalnom radu.

Premda nijedno od ovih ponašanja nije dokaz darovitosti ili visokih sposobnosti, ipak upozorava odrasle da preispitaju razloge njihova iskazivanja (Special Educational Needs of

Gifted Children, 1994). Ono što je zajedničko ovim karakteristikama je njihova sposobnost da privuku pažnju odraslih na dublje razloge takvog ponašanja. Prepoznavanje ovih signala može pomoći roditeljima, učiteljima i stručnjacima da bolje razumiju i podrže djecu koja su darovita, prilagođavajući pristupe njihovim jedinstvenim potrebama i potencijalima. Važno je stvoriti okruženje koje će omogućiti djeci koja su darovita da izraze svoje sposobnosti na pozitivne načine, te da im se pruži podrška u savladavanju izazova s kojima se susreću.

Grgin (2004) iznosi da je za sve darovite znakovito da su to u pravilu emotivno stabilni i društveno vrlo prilagodljivi školski polaznici. Također, Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, (1998) navode da mnoga darovita djeca doista imaju nešto višu socijalnu inteligenciju i lakše se i uspješnije prilagođavaju skupini, lakše procjenjuju zahtjeve drugih i udovoljavaju im. Ipak, ponekad komplikacije u njihovom prepoznavanju i identificiranju, kao i prilagodbi i podršci u obitelji i školi, mogu uzrokovati brojne probleme koji se očituju njihovim ponašanjem. Naime, dijete koje darovito i nastavu sluša prema redovnom školskom programu vrlo brzo usvaja gradivo, što dovodi do dosade i nezainteresiranosti, zbog čega postaju hiperaktivni, nepažljivi, ometaju druge i skreću pažnju na sebe. Time zapravo žele pokazati da su spremni saradivati, ali na sebi prilagođenoj razini pa stoga mogu pokazivati osobine koje se od njih ne očekuju: otpor radu u grupi ili paru, površnost te neprihvatanje neuspjeha. Također, ukoliko imaju naviku isticati svoje intelektualne prednosti, najvjerojatnije neće biti omiljeni u razredu. Ali, čak i kada svoje kvalitete i superiornost ne ističu namjerno ili radi privlačenja pažnje, daroviti često „dođu na pik“ većine. To potvrđuje istraživanje O'Connor (2012) koje je pokazalo da postoje mnogi dokazi da djeca identificirana kao intelektualno darovita postaju žrtvama negativnih stavova i stereotipa od strane drugih, što utječe na njihovo samopoštovanje i daljnju motivaciju za uspjeh. Druga djeca mogu darovite smatrati mudrijašima, napornima, ulizicama, razmetljivcima, hvalisavcima, previše dominantnima, nepristojnima i sl. Osim toga, zbog neadekvatnog školskog pristupa u kojem se djeci različitih interesa, motivacije i vrijednosti postavljaju isti ciljevi i zadaci, mogu se pojaviti različite frustracije. Na nju djeca koja su darovita mogu reagirati nižim školskim uspjehom, kao raznim poremećajima u ponašanju, pa čak i agresijom. Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, (2008) smatraju da frustraciju može uzrokovati i strah od neuspjeha te pritisci i očekivanja okoline kojoj je dijete izloženo, što dalje može imati snažan utjecaj na njihovu želju za postignućem. U slučajevima kada okolina neadekvatno reagira na potrebe učenika koji su daroviti i dođe do njihovog nezadovoljavanja, moguća je pojava određenih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja kao što su: agresivnost, dosada, pretjerana osjetljivost, nezainteresiranost i slično. Veliki otpor ka

ustaljenom načinu razmišljanja, nekonformizam i neizazovnost područja mogu otežati prilagodljivost djece koja su darovita društvenim uslovima, te dolazi do odbijanja sa obje strane.

Bakoš, Kovačić (2013) navode da su problemi djece koja su darovita vezani i uz njihove osobine ličnosti. Često se događa da socioemocionalni razvoj darovitih nije u skladu s njihovim intelektualnim razvojem i kapacitetima. Naime, daroviti pojedinci uz to što su energični, zahtjevni, usmjereni prema cilju, radoznali, izdržljivi, glasni, vrlo često su i duboko samokritični. U svemu što rade pokazuju svoju sklonost perfekcionizmu, postavljaju si visoke ciljeve, pa ako nije sve savršeno ili onako kako su zamislili, vrlo često su pod stresom, frustrirani i duboko nezadovoljni. Također, u poređenju s vršnjacima, rijetko uspjeh i neuspjeh pripisuju vanjskim činiteljima, zbog čega odgovornost za neuspjeh pripisuju sebi.

Ponekad daroviti mogu biti odbačeni jednostavno zato jer drugi vršnjaci smatraju da se oni ne znaju igrati, ne shvaćaju šale ili zato jer su „*bezveznjaci*“ i „*štreberi*“. S druge strane, događa se i da daroviti odbijaju manje sposobne vršnjake. To se događa jer im je naporno raditi u timskom radu s onima koji rade sporo, loše ili išta manje od savršenog, a ponekad ih vrijeđa i frustrira što drugi ne priznaju originalnost ili genijalnost njihovih ideja te stoga znaju biti netolerantni neozbiljnostima vršnjaka. Uz sve navedeno, jasno je da se djeca koja su darovita zbog psihosocijalnih faktora suočavaju i s više izazova u odabiru karijere nego njihovi vršnjaci.

2.6. Prepoznavanje i identifikacija darovitih

Mnogi autori koji se bave darovitošću predškolske djece smatraju da je "*senzibilizirati*" odgajatelja, odnosno učiniti ih osjetljivima za značajke i osobitosti darovite djece, te razviti sposobnost uočavanja i početnog dijagnosticiranja darovitosti djece jedna od bitnih zadaća obrazovanja za rad s darovitima. Prepoznati i pravilno identificirati dijete koje je darovito predstavlja osjetljivo područje. S obzirom na njihove iznimne intelektualne sposobnosti i potencijal, ovi pojedinci imaju sposobnost da dosegnu izvanredne rezultate u različitim područjima. Međutim, prepoznati tu darovitost zahtijeva razumijevanje znakova izvanrednih sposobnosti kod djece, kao i adekvatne metode i instrumente za identifikaciju. "*Manje je pogrešno u grupu darovitih uvrstiti i neko nedarovito dijete, nego neko darovito dijete proglasiti nedarovitim i ne osigurati mu daljnje poticaje za razvoj njegove darovitosti*" (Cvetković-Lay, Sekulić-Majurec, 1998:31). Različiti pristupi i metode, uključujući testiranje,

procjenu stručnjaka i samoprocjenu, čine temelj procesa identifikacije djeteta koje je darovito. Kriteriji za identifikaciju darovitosti često obuhvataju akademska postignuća, kreativnost, divergentno razmišljanje i emocionalnu inteligenciju kao ključne indikatore.

Identifikacijski proces prilagođava se učenicima, potrebama škole, programu za darovite i ostalim uvjetima. No u provedbi se mogu slijediti tri etape provođenja. Te tri etape mogu mijenjati svoj redoslijed (posebno prve dvije) u pojedinim provedbama identifikacije u različitim školama (Kosanić, 2019, prema New South Wales Department of Education and Training, 2004).

Nominacija (engl. "nomination") može biti provedena od strane roditelja, nastavnika, učenika i ostalih članova zajednice ili školskog kolektiva ili od strane samog pojedinca (samonominacija). U nominaciji se skupljaju subjektivni podaci, najčešće putem lista za procjenu. Ovaj korak prikuplja imena učenika kojima je potrebna podrška i specifični program.

Sljedeći korak je provjeravanje (engl. "screening"). Budući da se koriste različite kombinacije mjernih testova, dobivaju se objektivniji rezultati nego kod nominacije. Mogu se koristiti testovi sposobnosti kojima se prepoznaje potencijalna darovitost ili se testovima postignuća otkriva produktivna darovitost. Treći korak je nadgledanje (engl. "monitoring"), odnosno praćenje učenika i prikupljanje informacija o postignućima, interesima, sposobnostima, jačim i slabijim stranama učenika. U ovom koraku, specifične informacije o učenikovim postignućima koje se prikupljaju mogu nam dati povratnu informaciju o tome koliko je strategija identifikacije bila efektivna (New South Wales Department of Education and Training, 2004). Logično je da grupa učenika koja ulazi u drugi korak bude manja od grupe koja je na početku sudjelovala u identifikaciji. Isto tako, i u procesnoj identifikaciji grupe su veće od konačnog broja učenika koji će nakon svih koraka identifikacije biti uočeni kao daroviti.

Prema Čudina–Obradović (1991) možemo razlikovati nekoliko oblika angažiranosti okoline, koje imaju različit utjecaj na razvoj darovitosti:

1. Opažanje znakova darovitosti započinju roditelji u prvoj godini života. Oni mogu uočiti da dijete naročito živahno reagira na neke karakteristike okoline. Roditeljska očekivanja razvojnih rezultata bit će viša što će na razvoj djelovati poticajno.
2. Prepoznavanje znakova darovitosti je provođenje znakova mogućih visokih sposobnosti u signale za akciju. Roditelji visoko postavljaju očekivanja od djetetovih

razvojnih mogućnosti i ujedno izabiru i stvaraju situacije koje će najpovoljnije djelovati na razvoj primijećene sposobnosti.

3. Identifikacija je stručno utvrđivanje jesu li opaženi i prepoznati signali doista znakovi razvijenije sposobnosti i hoće li dijete zaista profitirati od sistemskog i intenzivnog programa razvoja.

Smisao identifikacije je u započinjanju sistemskog razvijanja darovitosti. S obzirom na to da su prve tri godine života važne za razvoj bazičnih sposobnosti, ali i karakteristika ličnosti i motivacije, važnost identifikacije postavlja se u vrlo ranu dob. Roditelji su u svakodnevnoj prilici da opažaju ponašanje svog djeteta u velikom broju prirodnih situacija, a u predškolskoj dobi oni su najčešći i najvažniji izvor informacija o djetetovoj darovitosti. U ovoj je dobi potrebno razvijati sve moguće potencijale djece. Odgajatelji bi trebali biti objektivniji procjenjivači dječije darovitosti jer imaju mogućnost usporedbe s vršnjacima djeteta i mnogo veće iskustvo u radu s velikim brojem različite djece. Ukoliko prepoznaju znakove, važno je osiguravanje specifičnog iskustva- primjerene aktivnosti, kao i iskustva u raznim područjima ljudskog djelovanja te upozoravanje roditelja na odgovarajuću podršku razvoju. Odgajatelji pažljivo promatraju svako dijete, bilježe njihov razvoj u emocionalnom, intelektualnom, tjelesnom, moralnom i kreativnom smislu. Nakon toga nastoje za svako dijete pronaći odgovarajuće aktivnosti, iskustva i interakcije, a time zadovoljavaju posebne potrebe sve djece, pružanje emocionalne zaštićenosti i osjećaja prihvaćenosti. Osim toga, važno je osigurati adekvatan prostor koji ne smije biti prevelik ni pretrpan, mogućnost prenamjene prostora i raspodjelu prostora na manje „kutiće“. U njemu bi trebao biti raznolik materijal za igranje koji je primjeren djeci od 3 do 8 godina. Osnove za razvoj darovitosti u ovoj dobi čine i motiviranje te organizirani proces učenja. Odgajatelji bi trebali nagrađivati, podupirati samostalne poduhvate, izgrađivati kompetentnost, uspostavljati unutarnje kriterije uspješnosti, razvijati neovisnost i samopouzdanje te povezivati igre i/ili djelatnosti i učenja. Pristup darovitoj djeci i u obrazovnom sistemu podrazumijeva posebne programe i aktivnosti usklađene s njihovim potrebama i potencijalima.

Črljen, Polić (2006) navode da se daroviti učenici ističu po nezainteresiranosti za nastavu koja proizlazi iz brojnih razloga poput nezanimljivosti nastave, pretjeranog naglašavanja važnosti ocjena i vanjskih kriterija uspjeha, raznih sitničavih propisa i nepovjerenja nastavnika u sposobnost učenika, nagrađivanje „učenja napamet“ i slično, što negativno utječe na razvoj darovitosti. Budući da visoke sposobnosti i kreativnost bez motivacije ne mogu dovesti do produktivnosti kao ni do iznimnih postignuća, u kreiranju nastave i radu s darovitom djecom

preporučuje se omogućavanje učenicima slobode i njihovo ohrabrivanje u samostalnom mišljenju i postupcima, omogućavanje zadovoljenja radoznalosti i njezino daljnje razvijanje, omogućavanje svladavanja osnovnih znanja i vještina, omogućavanje i osiguravanje ponavljanja radi potpunog usvajanja osnovnih znanja i vještina te poticanje i nagrađivanje divergentnog mišljenja, mašte i perceptivnog predočavanja.

Vizek-Vidović, Rijavec, Vlahović-Štetić i Miljković (2003) navode dva pristupa školskom sistemu kojima se nastoji odgovoriti na obrazovne potrebe učenika koji su daroviti: akceleracija i obogaćenje programa. Akceleracija se odnosi svladavanje obrazovnog programa brže i/ili u mlađoj dobi nego što je uobičajeno. Ovaj pristup počinje na tri pretpostavke. Prva je da se učenici koji su daroviti razlikuju od vršnjaka po brzini kojom usvajaju znanje. Sljedeća je da će brže svladavanje programa udovoljiti obrazovnim potrebama darovitih, a posljednja je da su sadržaji propisanih programa prikladni i za darovite, ali im nisu dostupni zbog dobne ili razredne barijere. Naprimjer, akceleraciju predstavlja djetetovo kretanje u školu prije zakonski određene hronološke dobi ili preskakanje jednog ili više razreda tokom školovanja. Varijante akceleracije razlikuju se po stepenu u kojem se dijete koje je darovito izdvaja iz svoje dobne skupine, pa se primjer s preskakanjem razreda predlaže kada učenik daleko nadmašuje svoj razred.

Drugi primjeri akceleracije koje George (2005) iznosi su teleskopiranje (organizacijske promjene pri čemu grupa djece u kraćem razdoblju prolazi unaprijed određeno gradivo), sažimanje (učenik nauči predmet u manjem broju sati), akceleracija unutar predmeta, akceleracija unutar razreda i vertikalno grupiranje (poučavanje djece različite dobi, no svako dijete unutar skupine napreduje vlastitim tempom). S obzirom na ubrzani intelektualni razvoj, akceleracija doprinosi većem samopouzdanju i motiviranosti, izbjegavanju dosade, pozitivnom stavu prema učenju itd. Unatoč tome, George (2005) upozorava da treba biti svjestan i činjenice da se različiti vidovi razvoja djeteta odvijaju različitom brzinom, što se ponajprije odnosi na emocionalni i socijalni razvoj u odnosu na akademski. Zbog toga može doći do emocionalne i socijalne neprilagođenosti darovitih u novom okruženju u vidu načina nošenja s emocijama i osjećaja inferiornosti u odnosu prema starijima jer su ipak emocionalno, tjelesno i socijalno često bliži svojim vršnjacima. Stoga je važno zadovoljiti njihove potrebe za kontaktiranjem s vršnjacima prema hronološkoj dobi, kao i potrebe za kontaktiranjem sa starijima - vršnjacima prema intelektualnoj dobi. Vizek-Vidović i sur. (2003) ističu drugi pristup koji odgovara obrazovnim potrebama darovite djece je obogaćivanje programa. Ovaj pristup uključuje ideje vezane uz akceleraciju, ali odbacuje uspješnost akceleracije u zadovoljenju potreba darovitih,

što objašnjava činjenicom da je uobičajeni sadržaj školskih predmeta previše monoton darovitim učenicima. Prema tome, sadržaj predmeta bi za ove učenike trebao biti obogaćen mogućnostima za primjenu i elaboraciju znanja. Također, proučavanje bi trebalo ići u veću dubinu- pristup predlaže detaljnije i svestranije obrađivanje nego što je uobičajeno.

Vizek-Vidović i sur. (2003) ističu da pri obogaćenju središte promjene u predmetu treba biti dobrobit učenika pa naglasak treba staviti na sadržaje koji će pridonijeti ne samo kognitivnom, nego i socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta.

Crljen, Polić (2006) navode da su osnovna načela rada sa djecom koja su darovita individualizacija i diferencijacija. Djetetu treba omogućiti individualizirani i diferencirani pristup, tj. treba osigurati ono što najbolje odgovara njegovim interesima i potrebama na stepenu razvoja na kojem jest. Praktično to znači omogućiti mu da uči na način i sa sadržajima koji mu najbolje odgovaraju i koji su za njega najpoticajni. Također, važno je ne izdvajati ih iz redovitih odgojnih skupina, nego u proces učenja uključiti svu djecu, uzimajući u obzir potrebe i mogućnosti svakog djeteta.

Čudina-Obradović (1991) individualizirane programe svrstava u integracijski obrazac kojim se najprije razvija široka baza općeg znanja učenika, ali i vodi računa o razlikama koje postoje u njihovim mogućnostima sticanja znanja. Drugi, segregacijski obrazac također polazi od načela individualizacije, ali se prema njemu daroviti učenici povremeno izdvajaju iz razreda kako bi im se omogućilo različito i stimulativno širenje i bogaćenje znanja. Crljen, Polić (2006) takvu vrstu rada nazivaju diferencijacijom pri čemu navode da za posebne talente treba osigurati specijalne dodatne kraće programe koji će biti didaktički i metodički bogati i raznoliki, usmjereni višem stepenu mišljenja i zaključivanja te usmjereni na kreativnost i budućnost. George (2005) ističe da bi se primjenom diferencijacije u poučavanju trebala povećati uspješnost svih učenika tako što bi postigli najviše što mogu. Također ističe i važnost mentorskog rada koji omogućava individualnu interakciju s nekim osobama u duljem vremenskom razdoblju u kojem će se obrađivati određena tema ili nešto što dijete posebno zanima. U skladu s navedenim, Hoback, Perry (1980) iznose da je za postizanje uspjeha darovitih potrebno osigurati:

1. fleksibilnost pravila i procedura budući da se daroviti ne uklapaju u tradicionalne obrasce,
2. varijabilne i dobro definirane kriterije za mjerenje postignuća, umjesto samo tradicionalnog vremenskog ograničenja rada na zadatku,

3. bogatstvo resursa, uključujući različite vrste materijala, pristupačnost laboratorija, privatne radne prostore te kreativne odrasle saradnike i vršnjake jer su darovitima potrebna mjesta i prilike za izražavanje kreativnosti u aktivnostima s različitim interesima,
4. legitimne mogućnosti za priznavanje postignuća bez stvaranja neopravdanih socijalnih problema među vršnjacima,
5. toleranciju za kontroverze da bi daroviti učenici mogli istraživati i eksperimentirati u osjetljivim područjima.

Naime, pomaganje darovitima da nauče razliku između slobode i dozvole često je težak zadatak. Osim redovnog školskog rada, djeca koja su darovita trebaju i pomoć, odnosno savjetovanje pri izboru karijere. Odabir i razvoj karijere cjeloživotni je proces koji zahtijeva realnu sliku o sebi, svojim sposobnostima, potencijalima i postignućima. Moderno savjetovanje u odabiru i razvoju karijere podrazumijeva pomoć i podučavanje učenika vještinama samospoznaje i donošenja odluka kako bi u budućnosti te odluke donosili samostalno i izgradili uspješnu karijeru.

Adžić (2011) iznosi da je za napredovanje djeteta koje je darovito ključna i saradnja roditelja i nastavnika koja se temelji na obostranoj informiranosti o darovitosti i potrebama djeteta. Stoga svaki rad sa učenicima koji su daroviti treba proći određenu evaluaciju koja će uključivati i roditelje darovitih.

Kombinacija pristupa, odnosno, uvažavanje potencijala i postignuća učenika značajno pridonosi većem razumijevanju darovitosti, te olakšava identifikaciju učenika koja će dovesti do kvalitetnog odgojnog i obrazovnog iskustva učenika. U tom slučaju uzrast učenika predstavlja važan faktor prilikom identificiranja, jer djeca ranijeg razvojnog uzrasta ne mogu svoja postignuća i rezultate pokazati u tolikoj mjeri, te kontinuirano promatranje i praćenje potencijala treba biti u fokusu učitelja, nastavnika i roditelja.

Princip identifikacije, u današnjem kontekstu društva koje se brzo razvija, može biti i potreba da se modeli identifikacije prilagode vremenskom kontekstu, što podrazumijeva da sve što se kreira i implementira u tom postupku bude u skladu sa 21. stoljećem. Ta prilagodba zahtijeva uvažavanje karakteristika novih životnih stilova, potreba, načina zadovoljavanja tih potreba, ali i različitosti koje vladaju među ljudima, kao i razlike među darovitim koje se odnose na načine manifestiranja darovitosti. U tom kontekstu, mnogi autori (Renzulli, Riley, Bevan-Brown, Bicknell, Carroll-Lind, Kearney, 2004; Worrell, Subotnik, Olszewski-Kubilius,

Dixson, 2019) naglašavaju potrebu da se postupci identifikacije što više prilagode razlikama u društvu koje se odnose na različite startne pozicije učenika, a podrazumijevaju kulturalne, ekonomske, obiteljske i spolne faktore, kao i prisustvo specifičnih teškoća u učenju. Navedeni faktori su u prošlosti predstavljali uzrok diskriminacije. Danas, u društvu u kojem vlada pristup zasnovan na ljudskim pravima, neophodno je razviti model identifikacije u kojem nema pristranosti, diskriminacije i drugih oblika uskraćivanja pristupa procesu identifikacije. U skladu s tim, Renzulli (2004) nudi načine unapređenja neadekvatnih procesa identifikacije koji nisu uspijevali odgovoriti na razlike u društvu. Načini unapređenja se odnose na:

- definiranje novih konstrukata darovitosti,
- usmjeravanje pažnje na kulturalne i kontekstualne varijable,
- upotrebu različitih i autentičnih instrumenata za procjenjivanje,
- identifikaciju učenika koja je zasnovana na procjeni njihovog učinka,
- osiguravanje prilika za identifikaciju kroz bogate i različite ishode za učenje.

Predloženi načini usmjereni su ka osavremenjivanju ovog procesa kroz prilagođavanje uslovima promjenjivog svijeta u kojem su promijenjeni i oblici darovitosti koji su postali širi i mnogostraniji. Uvažavanjem ovih načina omogućava se šire izražavanje darovitosti kroz raznolike metode i instrumente identifikacije. Tu su naročito važni učenici koji dolaze iz ranjivijih skupina društva, te im se u takvom okruženju pruža mogućnost za ostvarenjem i uključivanjem u proces identifikacije.

2.7. Djeca koja su darovita i obitelj

S obzirom na već spomenute zablude o nastanku darovitosti (precjenjivanja/podcjenjivanja) koje proizlaze iz odnosa roditelja s djecom, jasno je da je pogrešno mišljenje da djeca koja su darovita dolaze iz obitelji u kojima su roditelji visoko obrazovani. Roditelji ne moraju biti obrazovani da bi njihovo dijete razvilo iznimne sposobnosti, ali obitelj treba biti stabilna i mora moći zadovoljiti djetetove specifične interese. Osim toga, nije ni potvrđeno da darovita djeca imaju darovite roditelje, kao ni da se pojavljuju samo u obiteljima višeg socioekonomskog statusa. Ipak, socioekonomski status, obrazovanje i darovitost roditelja mogu utjecati na to da se bolje potakne razvoj darovitosti onih komponenata koje dovode do izražavanja djetetove darovitosti. Što se tiče mišljenja da su darovita djeca većinom prvorodena i da dolaze iz manjih obitelji, Sekulić, Majurec (1995) objašnjava da je moguće da roditelji obično imaju više

vremena za bavljenje prvorodenim djetetom i djecom u manjim obiteljima jer su manje obitelji češće višeg socijalnog i imovnog statusa pa mogu djeci osigurati bolju materijalnu potporu za razvoj darovitosti. Dakle, ta se pojava može tumačiti samo okolinskim faktorima.

Identifikacija darovitih u obitelji često izaziva potrebu za mnogim prilagodbama. Silverman, Kaerney (1989) iznose da otkriće darovite djece u obitelji donosi sa sobom neke izvanredne izazove poput: stjecanja tačne procjene djetetovih sposobnosti, pomirenje s rezultatima ispitivanja, određivanje odgovarajućeg obrazovanja za svoju djecu, nošenje s finansijskim izazovima (i u dobrostojećim obiteljima), suočavanje s društvenim nerazumijevanjem, suočavanje s povećanom osjetljivošću i perfekcionizmom darovite djece, prihvaćanje mogućnosti ranog praznog gnijezda zbog ubrzanog obrazovanja djece, suočavanje s vlastitim stepenom sposobnosti, usmjeravanje vlastitih težnji odnosu s djecom te posvećivanje razvoju djece. Osim toga, životne prilagodbe proizlaze i iz promjena obiteljskih uloga jer se smanjuju granice između uloga roditelja i djeteta. Budući da je u nekim područjima dijete vrlo zrelo, preuzima autoritativnu ulogu, što dovodi do pojave adultizacije, roditelji imaju poteškoće u opredjeljenju hoće li dijete koje je darovito tretirati kao dijete ili kao odraslog.

Čudina-Obradović (1991) naglašava da je važnost roditelja prvenstveno u njihovoj percepciji izuzetnosti djeteta, čime se pokreću sve aktivnosti obitelji. Roditelji tada usmjeravaju dijete u intenzivnom, kvalitetnom i brzom sticanju vještina u kojima će se najbolje ispoljiti njegove sposobnosti, o čemu je već pisano u postupcima otkrivanja. Ističe se utjecaj rane socijalizacije, obitelji i prvih nastavnika u postepenom razvoju intrinzične motivacije te odlučnosti da se postigne cilj i da se radi najbolje što se može. Kao što je već navedeno, sama sposobnost za razvoj darovitosti nije dovoljna jer i rana dječija okolina mora svojim postupcima osigurati razvoj motivacije i kreativnog emocionalnog stava (organiziranje podrške, prosvjeđivanja i savjetovanja za roditelje darovite djece) da bi se sposobnost razvila u stvaralačku sposobnost.

Alvino (1995) iznosi važnost autoritativnog roditeljskog stila koji treba osigurati odgoj djeteta koji uključuje poticanje divergentnog mišljenja, radoznalosti, potreba za znanjem i nezavisnosti, odnosno stila kojim se stavlja težište na inicijativu i aktivnost djeteta. Autoritativni roditeljski stil igra glavnu ulogu i u dvama primarnim faktorima za podizanje emocionalno zdravog djeteta: djetetovom saznanju da je voljeno i djetetovom shvaćanju „pravila igre“. Roditelji bi trebali što više pokazivati ljubav, a to iskazivanje mora biti u skladu s djetetovom razvojnom dobi- kako dijete odrasta, trebalo bi dodavati nove načine. Na primjer, dajući djeci odgovornost pokazuje im se da ih se smatra kompetentnima. Pri tome je važno da

je odgovornost primjerena godinama, koja u tom slučaju dovodi do osjećaja kompetentnosti i vlastite vrijednosti, jer će zadavanjem prevelike odgovornosti doći do nesigurnosti i neprimjerenog ponašanja. Na taj način djeca uče da je svijet uređeno mjesto sa stepenom predvidljivosti na njega i to njihovo saznanje uvelike može utjecati na njihovu prilagođenost. Još jedan način iskazivanja ljubavi odnosi se na pokazivanje poštovanja prema djetetovim idejama. Naime, uvijek bi trebalo postojati vrijeme za obiteljski razgovor kada djeca mogu izraziti svoje misli i osjećaje. Pri tome treba prevladavati otvoreni razgovor i darovita bi djeca trebala slobodno izraziti svoje mišljenje o politici, religiji, ili pak sladoledu „*s okusom mjeseca*“ bez straha od ismijavanja ili cenzure.

Osim otvorenog razgovora, Čudina-Obradović (1991) navodi da su od specifičnih postupaka vrlo efikasni i zajedničko čitanje i traženje informacija iz knjiga, omogućavanje pristupa knjigama te brojne zajedničke aktivnosti poput odlaska u kino ili pozorište nakon čega slijedi reproduciranje doživljaja i započinjanje nove aktivnosti na osnovi razrade doživljenog.

Alvino (1995) iznosi da je bitna i roditeljska vještina učenja ograničavanja i strukturiranja djetetovih izbora. Na primjer, petogodišnjak može biti potpuno sposoban odlučiti hoće li u školu obući plavu ili crvenu majicu, ali roditelj bi trebao definirati raspon izbora- dijete može birati između stilova, boja i uzoraka, ali roditelj bira skupinu majica primjerenih godišnjem dobu i prigodi. Jasno je da će djeca testirati granice roditelja tako što će se žaliti i iskušavati roditeljevo strpljenje, ali unatoč tome, djeca su sretnija kada konačni autoritet predstavljaju roditelji.

2.8. Uloga nastavnika i škole u odgoju i obrazovanju učenika koji su daroviti

Za razvoj darovitosti nisu bitni samo unutrašnji, odnosno, genetski faktori. Jedan od značajnijih faktora razvoja darovitosti, koji dolazi iz vanjske sredine, jeste odgoj i obrazovanje, odnosno, njegova kvaliteta. Proces učenja koji se odvija u poticajnom i izazovnom okruženju značajno doprinosi razvoju darovitosti. Odgoj i obrazovanje darovitih povezano je sa inkluzivnim obrazovanjem koje se temelji na ljudskim pravima po kojima svaki pojedinac treba imati optimalne uslove, prilike i pristupe adekvatnom obrazovanju koje je u skladu sa njegovim potrebama i mogućnostima. Altaras Dimitrijević, Tomić Janevski (2016) objašnjavaju da je osiguravanje takvog odgoja i obrazovanja važno iz sljedećih razloga:

- sistemsko obrazovanje i učenje imaju ključnu ulogu u aktualiziranju darovitosti
- daroviti učenici imaju specifičnosti koje se preslikavaju u „posebne obrazovne potrebe“,
- bez odgovarajućih obrazovnih mjera učenici koji su daroviti nemaju optimalne uslove za aktualizaciju svojih sposobnosti.

U obrazovnom sistemu koji prepoznaje i razumije različite obrazovne potrebe svojih učenika, te nudi specifične načine zadovoljavanja tih potreba kroz uvažavanje različitih stilova učenja, omogućava se ostvarivanje potencijala i uspjeha svih učenika. Inkluzija podrazumijeva da se ne samo odgojno-obrazovna ustanova, nego i zajednica u cjelini pripremi za odgojnu i obrazovnu podršku svakom djetetu, pa tako i darovitom.

Radeka (2018) smatra da obrazovna inkluzija potiče na prihvaćanje i toleriranje različitosti među učenicima koje se vide kao poticaj, a ne kao prepreka. Cilj takvog odgoja i obrazovanja jeste pravednija učionica u kojoj prevladava solidarnost i empatija. Nastavnik treba da je karakterna osoba, da ima adekvatno opće i stručno obrazovanje, da je pedagoško-psihološki i metodičko-didaktički osposobljen, da ima pravilan odnos prema radu, da voli svoj poziv, da poštuje dječiju ličnost, da kreativno pristupa nastavi, da bude pozitivan uzor djeci. Takva učionica pretpostavlja uključivanje i uključenost (akt i proces). Tome prethodi adekvatna identifikacija. Kada nastavnik ustanovi da u razredu ima dijete koje je darovito ili darovitu djecu, važno da im nudi izazove i to u redovnoj a ne u „dodatnoj“ nastavi. Jasno je da to iziskuje posebnu i dodatnu pripremu nastavnika, njegovu umješnost u primjeni i kombiniranju različitih metoda u nastavi i tehnika učenja koji utiču na odvijanje nastave dinamikom koja zadovoljava potrebe i odgovara sposobnostima učenika. Nastavnik bi trebao da utvrdi nivo predznanja i sposobnost darovitog učenika, a zatim i da mu obezbijedi odgovarajuće materijale za rad i učenje i da ih u tom procesu vodi i usmjerava. Nastavnik nužno postaje mentor, facilitator i savjetnik za učenje darovitom učeniku. Evidentno je da je sredinu za učenje neophodno transformirati u pravcu fleksibilnosti i individualnosti i u tu svrhu nastavnici treba da primjenjuju raznovrsne metode i tehnike, problemsku i mentorsku nastavu, da omoguće učenicima rad na (istraživačkim) projektima ali i da iniciraju razne panel diskusije. Ovi modeli nastave bi mogli odgovarati stilu učenja darovitih učenika. Grandić, Letić (2009) ističu da je u radu sa darovitima krucijalno podsticati samoinicijalno učenje a nastavnici to mogu ostvariti primjenom različitih kreativnih tehnika kao što su: oluja ideja, mape uma, vođene fantazije, provokacije, humor itd. Gallagher & Gallagher, (2013) smatraju da problemi koji se postavljaju pred učenike, u problemski orijentiranoj nastavi, stimulišu darovite i zahtijevaju

određeni intelektualni napor kako bi se došlo do rješenja. U radu sa darovitima, mentorski rad može biti način komunikacije između nastavnika i učenika. Mentorski rad je uglavnom asocijacija na visokoškolsku nastavu ali to je jedan multidimenzionalan obrazovni proces koji se može primjenjivati u osnovnim i srednjim školama, a koji implicira multidimenzionalnu ulogu nastavnika jer je on u isto vrijeme instruktor, savjetnik, facilitator ali i prijatelj. Na ovaj način, uvažavaju se postulati postmoderne filozofije koja naglašava kontekstualnu konstrukciju značenja i validnost višestrukih perspektiva jer je naša realnost multiperspektivna. Mentorski rad treba da se zasniva na partnerskim odnosima čija se suština ogleda u poziciji učenika koji se od objekatske pomjera ka subjekatskoj, što znači da učenik koji je darovit ima veću autonomiju da donosi odluke zajedno sa nastavnikom. Rezultati istraživanja autorke Tomić (2012) potvrđuju da se mentorsko vodstvo nastavnika i stručno vodstvo nastavnika i profesora izdvajaju kao značajne varijable za razvoj ličnosti i ostvarivanje uspješnosti kod darovitih učenika. Promjene uloga i ponašanja učesnika u nastavnom procesu (pa i darovitih) treba da budu usmjerene na slobodu izbora i poduzimanja različitih aktivnosti jer se na taj način pripremaju učenici za preuzimanje inicijativa pri rješavanju ličnih ali i društvenih pitanja. Uloga nastavnika u mentorskom radu izrazito je važna jer nastavnik kreira obrazovnu sredinu pri čemu treba da primjenjuje raznovrsne obrazovne metode i tehnike.

Babić–Kekez (2010) daje preporuke za modelovanje mentorskog rada kroz 6 etapa:

1. priprema rada sa učenikom,
2. stvaranje pozitivne sredine za učenje,
3. razvijanje plana učenja i poučavanja, identifikacija ciljeva i aktivnosti učenja,
4. sprovođenje učenja i nadgledanje procesa,
5. evaluacija individualnih ishoda učenja.

Ovaj individualizirani pristup radu sa darovitima pruža korist svim akterima. Sa jedne strane, učenicima koji su daroviti omogućava veću autonomiju, emancipaciju, razvoj njihove autentičnosti i metakognitivnih sposobnosti dok nastavnik, kroz mentorski rad, može da izrazi svoje stvaralačke i kreativne potencijale. Dakle, ovakav poticajni kontekst može da omogući darovitim učenicima priliku za razvoj divergentnog mišljenja ali i metakognitivnih sposobnosti.

Rezultati istraživanja sprovedenog u SAD od strane Lise Frenč i njenih saradnika (2011) koje se bavilo preferencijama učenika koji su daroviti osnovne i srednje škole za samostalan rad ukazuju da daroviti nemaju podršku nastavnika u ovom obliku rada. Istraživanje autora

Olthausa (2012), čiju su populaciju činili učenici koji su daroviti u pisanju eseja, ukazuje da mladima nedostaje podrška za razvijanje njihovog talenta. Odgovori učenika ukazali su da im ne treba podrška koja će imati formu striktno i precizno definiranih zadataka, već da se ostavi prostora za ispoljavanje njihove kreativnosti. Upravo bi mentorski rad mogao da bude odgovor na pitanje: kako podržati samostalan rad učenika koji su daroviti?

Autor Delor (1996) navodi da zahtjevi koji se odnose na njegovanje darovitosti, razvoj talenta i afirmaciju individualnosti zavise u velikoj mjeri od rada nastavnika, od njihove podrške i pomoći učenicima, od metoda nastave i tehničko-tehnološke osnove nastave. Modernizacija obrazovanja i primjena novih tehnologija doprinose izgrađivanju sistema obrazovanja u kome će sve vrste talenta moći da budu afirmirane.

Kalin, Valenčič Zuljan (2004) smatraju da rad sa učenicima koji su daroviti proizilazi iz određenih načela, koja treba da budu uključena u neposredan odgojno-obrazovni proces sa svim učenicima. Načela rada su sljedeća:

1. širenje i produbljivanje temeljnog znanja,
2. brže napredovanje u procesu učenja,
3. razvijanje kreativnosti, upotreba viših oblika učenja,
4. upotreba a saradničkih oblika učenja,
5. uvažavanje posebnih sposobnosti i snažnih interesa,
6. uvažavanje individualnosti, podsticanje samostalnosti i odgovornosti,
7. briga za cjelokupan razvoj osobnosti,
8. raznovrsnost ponude i omogućavanje slobode izbora učenicima,
9. uvažavanje mentorskih odnosa među učenicima i nastavnicima odnosno drugim izvođačima programa,
10. briga da daroviti učenici u svom prirodnom okruženju budu odgovarajuće prihvaćeni,
11. stvaranje mogućnosti za povremeno druženje s obzirom na njihove posebne potrebe i interese.

Procjenjivanje učenika prema ovim autorima vrši nastavnik. On treba na osnovu uspješnosti učenika sa aspekata razumijevanja i shvatanja gradiva da utvrdi da li učenik pripada populaciji darovitih. Razumijevanje i shvatanje gradiva se utvrđuju kroz prizmu sljedećih pokazatelja:

- sposobnosti zaključivanja,
- kreativnosti (fluentnost, fleksibilnost, originalnost, elaboracija),

- motivaciji i interesima,
- sposobnosti uloge vođe i sl.

Nastavnici mogu imati posebne osjećaje prema učenicima koji su daroviti, i mogu ih podstaći na kvalitetniji rad, ali i utjecati na njihovo cjelokupno djelovanje.

Greenhalgh (1994) navodi nekoliko izraženih osjećanja:

- Razočarenje zbog osjećaja da je potrebno dodatno naporno raditi da bi se osiguralo poboljšanje aktivnosti
- Osjećaj prijetnje od strane intelektualno superiornijih učenika i/ili verbalnih konflikata
- Stimuliranost intelektualnim izazovom i znatiželjom učenika
- Osjećaj krivnje zbog toga što ne potiču učenike onoliko koliko bi trebali
- Teško razumijevanje učenika koji su kreativni i rade na neki drugi način
- Zavist zbog toga što vlastiti talenti nisu razvijeni tako dobro kao kod učenika
- Nervoza što ne poznaju potrebe i principe razvoja učenika
- Zaštitničko ponašanje prema darovitom učeniku, drugačije nego prema njihovim vršnjacima
- Zadovoljstvo, jer učenici dijele snažan entuzijazam za predmet koji predaju
- Zbunjenost zbog pogrešnih okvira motivacije učenika, uprkos njihovoj sposobnosti da urade ono što se od njih traži
- Divljenje prema dostignućima učenika
- Osjećaj sažaljenja prema učenicima zbog njihovog odnosa s vršnjacima
- Zabrinutost, jer iako se učenici čine intelektualno darovitim, izgleda da ne izlaze na kraj sa svojim emocijama.

Nastavnici često doživljavaju složene i ponekad kontradiktorne emocije u radu s darovitim učenicima. Ovi osjećaji mogu varirati od pozitivnih, poput stimuliranosti i divljenja, do negativnih, kao što su razočarenje, zavist i zbunjenost. Pozitivne emocije poput stimuliranosti i zadovoljstva mogu motivirati nastavnike na poboljšanje kvaliteta nastave i angažiranje s učenicima. S druge strane, negativne emocije, kao što su osjećaj prijetnje ili krivnje, mogu dovesti do stresa i nesigurnosti u njihovom radu. Osjećaji kao što su stimuliranost intelektualnim izazovom i divljenje prema dostignućima učenika mogu potaknuti nastavnike na daljnje usavršavanje i prilagodbu nastavnih metoda kako bi bolje zadovoljili potrebe učenika koji su daroviti. Osjećaj nervoze zbog nedostatka razumijevanja potreba i principa razvoja učenika ukazuje na potrebu za dodatnom obukom i podrškom za nastavnike. Ova podrška može

uključivati stručne seminare, resurse za rad s darovitima i savjetovanje kako bi se nastavnici osjećali sigurnije i kompetentnije u radu s učenicima. Nastavnici se suočavaju sa izazovom balansiranja intelektualnih izazova i emocionalne podrške za učenike koji su daroviti. Zabrinutost zbog emocionalne neravnoteže kod darovitih učenika, unatoč njihovim intelektualnim sposobnostima, naglašava važnost holističkog pristupa obrazovanju koji uključuje kako kognitivni, tako i emocionalni razvoj učenika.

3. METODOLOŠKI OKVIR RADA

„Najviša zadaća talenta je natjerati ljude da svojim radom shvate smisao i vrijednost života.“

V. Klyuchevsky

3.1. Predmet istraživanja

Istraživanja pokazuju da djeca koja su darovita mnoge stvari čine brže, uspješnije, bolje, drugačije, na svoj način rješavaju probleme na koje nailaze. Iznenaduju nas neobičnim odgovorima, bogatim rječnikom i domišljatim zaključcima. Ponekad iznenade roditelje znanjima čitanja i pisanja. Iako su napredna u svojim znanjima i vještinama, mogu se ponašati djetinjasto i nezrelo. Važno je imati na umu mogući nesklad u razvoju i znati da za socijalne vještine djetetu trebaju vršnjaci, iskustvo i vrijeme. Ponekad su djeca koja su darovita neshvaćena od strane vršnjaka, odgajatelja ili nastavnika, pa čak i roditelja. Daroviti uče brže i na drugačiji način od vršnjaka, kreativni su i tvrdoglavi i često se teško prilagođavaju društvenim konvencijama. Ova djeca, gotovo u pravilu, nisu omiljena među vršnjacima koji ih ne mogu slijediti zbog apstraktnog mišljenja i neuobičajenih interesa. Daroviti rano počinju sumnjati u autoritete i jasnije uočavaju roditeljsku nekompetentnost ili nedosljednost nastavnika. Ponekad nastavnici nemaju razumijevanja za darovitu djecu koju doživljavaju kao prezahtjevnju ili napornu u svakodnevnom radu. Takva djeca znaju biti "naporna" jer imaju mnogo pitanja, pamte sve odgovore i na temelju njih postavljaju nova pitanja. Iz navedenih razloga, ponekad dijete koje je darovito može biti okarakterizirano kao neposlušno jer ima svoje stavove. U radu smo posebno obratili pažnju na:

1. Spoznajne
2. Emocionalne
3. Socijalne osobine darovite djece

Za djecu koja su darovita je tipično da imaju mnogo veći raspon želja, potreba, interesa i mogućnosti nego prosječno dijete. Njihova motivacija i uključivanje u neke aktivnosti mogu biti vrlo intenzivni, pa su uslijed svega toga daroviti vrlo naporni svojoj okolini. Od roditelja možemo čuti da njihovo dijete ne zna značenje riječi STOP. Prepoznatljivim ih čini njihova intenzivna narav. To može za njih i njihovo okruženje biti velika prednost, ali i veliki problem. Zato je darovitoj djeci nužno razvijati toleranciju i za svoja vlastita ograničenja i za prihvatanje sposobnosti drugih, odnosno poštivanje tuđih granica i ograničenja. Zatim, postavljanje granica, u smislu da budu jasno postavljena i međusobno razumljiva pravila, ograničenja i očekivanja a koja će dati osjećaj sigurnosti, stabilnosti i predvidivosti svakom međuljudskom odnosu. Ako dijete koje je darovito živi u svijetu bez ograničenja, ono će veći dio vremena provesti provocirajući „eksplozije“ samo zato da bi otkrilo gdje su granice. Prirodne posljedice su jedno od temeljnih pravila u odgoju darovite djece, tj. da se dopuštaju prirodne posljedice

nekog postupka, umjesto da se za te postupke disciplinske mjere nameću proizvoljno. Omogućivši djetetu da samostalno otkrije prirodne posljedice (pozitivne i negativne) svojih postupaka osigurana je uloga onoga koji podržava, ohrabruje i komentira njegove postupke, a ne onoga koji „kažnjava“.

Nužno je znati šta učiniti kada su granice koje su zajednički postavljene, ipak prijeđene. Djeca koja su darovita imaju stalnu potrebu testirati granice i s porastom vlastite kompetencije u različitim područjima. Ovo treba očekivati te iskoristiti njihovu spretnost u samom postupku postavljanja ograničenja, odnosno prije nego se to pretvori u prijetnju održavanju postavljenih granica. S obzirom na to da je krajnji cilj odgoja samodisciplina, osobito je važno ohrabrivati način razmišljanja u kojemu dijete koje je darovito vidi svoju osobnu dobit od poštivanja pravila i ograničenja. Obično kada govorimo o discipliniranju ne razmišljamo o davanju nagrada ili zadovoljavanju potreba, a trebali bismo. Kazna treba doći kao posljedica kršenja nekog pravila ili ograničenja, ali nagrađivanje pozitivnog ponašanja i odgovornog pridržavanja vlastitog izbora imat će mnogo više utjecaja na ponašanje od kažnjavanja. Djetetu koje je darovito treba dati veću mogućnost izbora, jer tako razvija samopoštovanje i osjećaj kompetentnosti. Dijete treba ohrabriti da preuzme odgovornost za sebe i svoje postupke, pružajući mu mogućnost izbora i navodeći alternativu. U radu se nastojalo prikupiti što više saznanja i prijedloga koji govore o tehnikama pomoći, šta izbjegavati, o poticanju komunikacije, o motivaciji i kada se problemi ipak događaju u odgoju djeteta koje je darovito. Nametalo se niz pitanja, kako se roditelji nose s djecom, omogućuju li im napredak prema njihovim mogućnostima i sklonostima, što škola čini ne bi li prepoznali takvu djecu i uključila ih u odgojno-obrazovni proces, a da im ne bude dosadno ili zbog nekih razloga ne ispune očekivanja te na kraju, kako zakonodavac gleda na tu djecu jer, čini se, ne shvaća njihove prave mogućnosti, a uz to, ona su u manjem broju.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi izazove odgoja djeteta koje je darovito.

3.3. Zadaci istraživanja

1. Istražiti emocionalne, spoznajne i socijalne izazove s kojima se susreće dijete koje je darovito u obrazovnom sistemu, uključujući odnose sa vršnjacima.
2. Istražiti percepciju roditelja o izazovima s kojima se susreću u odgoju svog djeteta koje je darovito.
3. Utvrditi s kojim izazovima su se najčešće susretali nastavnici u radu sa djetetom koje je darovito i identificirati strategije podrške koje koriste u radu.
4. Istražiti ulogu socijalne radnice i njen doprinos u pružanju podrške učeniku koji je darovit.
5. Ispitati na koji način efikasno djelovati u odnosu sa djetetom koje je darovito.

3.4. Istraživačka pitanja

1. Koji su izazovi s kojima se suočavaju roditelji djeteta koje je darovito u kontekstu odgoja?
2. S kojim izazovima se suočavaju nastavnici u radu s učenikom koji je darovit?
3. Kakva su roditeljska očekivanja i pritisak koji se mogu javiti u odgoju djeteta koje je darovito?
4. Koji pristupi nastavnici koriste u radu s učenikom koji je darovit, uključujući individualizaciju nastave i pružanje dodatne podrške?
5. Koje prepreke i izazove nastavnici i saradnici susreću u pružanju adekvatne podrške učeniku koji je darovit?
6. Koliko su učinkovite postojeće strategije i prakse u odgoju i obrazovanju djeteta koje je darovito prema povratnim informacijama roditelja, učitelja, socijalne radnice i nastavnika?

3.5. Metode istraživanja

Metoda označava smišljeni i ustaljeni postupak za postizanje nekog cilja, za ostvarenje neke praktične djelatnosti. Bandur, Potkonjak (1999) smatraju da metode olakšavaju čovjekovu djelatnost i čine je efikasnijom. S obzirom na samo navedeno značenje riječi metoda, bilo je potrebno koristiti metode koje su u praksi mogle da ostvare postavljeni cilj istraživanja, te efikasno doprinesu samoj elaboraciji navedene problematike.

Mužić (1977) navodi da metoda teorijske analize podrazumijeva korištenje pedagoško-psihološke literature, priručnika, udžbenika, stručnih i naučnih radova, enciklopedija i sl., te omogućava da se nakon proučavanja izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanja predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka. Ova metoda je koristila za prikupljanje i analizu izvora pomoću kojih su se definirali osnovni pojmovi i proučavali pisani izvori teorijskog značaja koji se odnose na izazove u odgoju djeteta koje je darovito.

Studija slučaja

Studija slučaja sastoji se od metoda ili tehnika istraživanja koja se obično koristi u zdravstvu i društvenim naukama, koji karakterizira zahtijevanje procesa pretraživanja i istrage, kao i sistematska analiza jednog ili više slučajeva. Jedno od najizazovnijih postignuća u društvenoj znanosti svakako je korištenje studije slučaja. Dijete koje je darovito, zajedno sa roditeljima, učiteljem, nastavnicima, socijalnom radnicom su bili uključeni kao učesnici u studiji slučaja kako bi se istražili i razumjeli izazovi darovitog djeteta te pružila relevantna podrška i preporuka. Evo nekoliko koraka koji su se slijedili u provedbi studije slučaja:

Identifikacija učesnika:

- Identificiranje darovitog dječaka s kojim se provela studija slučaja
- Osiguran je pristanak roditelja, učiteljice, nastavnika i socijalne radnice za sudjelovanje u istraživanju, kao i povjerljivost i anonimnost podataka

Prikupljanje informacija:

- Proveden je intervju sa dječakom koji je darovit, roditeljima, socijalnom radnicom, učiteljem i nastavnicima kako bismo dobili informacije o djetetu, identifikaciji darovitosti, obiteljskom okruženju, prilagodbama nastave, podršci i partnerstvu sa roditeljima.

- Dječak koji je darovit nam je pružio iz svoje perspektive, iskustva, osjećaje i izazove sa kojima se suočava u školi, sa vršnjacima i drugim aspektima života.
- Roditelji dječaka koji je darovit su podijelili svoje stavove, iskustva i izazove u odgoju svog djeteta. Oni imaju jedinstvenu sliku o djetetovom razvoju i iskustvima u obiteljskom okruženju. Njihovi odgovori su nam otkrili na koji način podržavaju emocionalni, socijalni i obrazovni razvoj djeteta.
- Nastavnici i učitelj imaju svakodnevni uvid u učenikov obrazovni napredak i interese. Njihovi odgovori su nam pomogli da dobijemo informacije kako se učenik koji je darovit snalazi u školskom okruženju, na koji način ga podržavaju u razvijanju potencijala i kako se odvija saradnja između njih i učenika.
- Socijalna radnica ima uvid u podršku koju pruža učeniku koji je darovit i njegovoj obitelji u kontekstu socijalnih izazova i približila nam je na koji način se učenik snalazi u društvenim situacijama, uključujući interakciju sa vršnjacima.

Analiza podataka:

- Analizirane su prikupljene informacije iz intervjua i urađena kvalitativna interpretacija.
- Identificirani su izazovi u odgoju s kojima se susreće dječak koji je darovit i reakcije roditelja, učitelja, socijalne radnice i nastavnika na njega.
- Na osnovu dobivenih rezultata izvedeni su zaključci o izazovima odgoja darovitog dječaka i reakcijama učesnika u istraživanju.
- Raspravljalo se o implikacijama dobivenih nalaza za praksu odgoja djece koja su darovita.

3.6. Instrumenti istraživanja

Intervjuiranje- polustrukturiran. Rubin prema Yin (2007) smatra da jedan od najvažnijih izvora informacija za studij slučaja je intervju, odnosno intervjui su ujedno i temeljni izvori informacija za studiju slučaja. Unutar studije slučaja intervju je više izgledao kao usmjereni razgovor nego kao strukturirano ispitivanje. Naravno, iako se pratio dosljedan smjer istraživanja, tok pitanja u intervjuu studije slučaja bio je više fluidan nego krut. U procesu intervjuiranja prilikom studije slučaja potrebno je imati dva zadatka, prvi je slijediti vlastiti

smjer istraživanja, onako kako to zahtjeva protokol studije slučaja, a drugi je na nepristran način postavljati svoja tekuća (konverzacijska) pitanja koja služe potrebama istraživanja.

U okviru ovog istraživanja studije slučaja o izazovima odgoja djeteta koje je darovito koristio se kvalitativni polustrukturirani intervju sa roditeljima, djetetom koje je darovito, socijalnom radnicom, učiteljicom i nastavnicima, gdje se ispitanici navode da što slobodnije odgovaraju na prethodno pažljivo sastavljena pitanja. Postojao je protokol intervjuja i ispitanici su odgovarali na njima svojstven način. Ovaj vid prikupljanja podataka je korišten i kako bi se dobio uvid u izazove odgoja djeteta koje je darovito i podršku koja se pruža. U ovom istraživanju intervju sa djetetom proveden je se uz prethodnu saglasnost roditelja.

3.7. Uzorak

Uzorak ovog istraživanja su činili jedan dječak koji je darovit, roditelji dječaka, učiteljica, nastavnici koji predaju u školi i socijalna radnica škole. Važno je napomenuti nastojanje da ova studija slučaja može pružiti dublje razumijevanje specifičnih aspekata i iskustava dječaka koji je darovit i svih učesnika u istraživanju, ali može poslužiti i kao vrijedan primjer za daljnje istraživanje u području odgoja djece koja su darovita.

4. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

*„Tri puta vode do mudrosti: razmišljanje-ono je najplemenitije, odgoj-on je najlakši,
iskustvo-ono je najneugodnije“*

Confucius

Završni rad se bavi pitanjima izazova odgajanja djeteta koje je darovito, te je cilj bio upravo utvrditi te izazove. Kako bi bio postignut cilj, korištena je studija slučaja. Pomoću studije slučaja istraženo je na koji su način roditelji, nastavnici i drugi ključni akteri u životu djeteta koje je darovito prilagođavali svoje pristupe i strategije kako bi se nosili s jedinstvenim potrebama djeteta koje je darovito. Metoda je omogućila prikupljanje bogatih i detaljnih podataka kroz intervju, opažanja i analizu relevantne dokumentacije, što je pridonijelo sveobuhvatnom razumijevanju problema. Osim toga, ovom metodom su identificirana potencijalna rješenja i najbolje prakse koje mogu biti korisne za druge roditelje i stručnjake suočene s istim ili sličnim izazovima. Time studija slučaja nije bila ograničena samo na analizu jednog pojedinačnog primjera, već je doprinijela širem razumijevanju fenomena odgoja i obrazovanja djece koja su darovita u različitim kontekstima.

4.1. Percepcija darovitosti, interesi i socijalne interakcije djeteta koje je darovito

A. je četrnaestogodišnji dječak i učenik jedne osnovne škole u Sarajevu. U obitelji je jedino dijete. Svoju darovitost percipira kroz brzinu i dubinu razumijevanja složenih koncepata, ističući svoju sposobnost brzog shvatanja suštine novih informacija još u ranijoj dobi. Autorica Cvetković-Lay, (2002) navodi upravo neke od ranih znakova darovitosti. Izuzetne sklonosti pokazuje prema matematici, jezicima, informatici, te sklonost logičkom razmišljanju i rješavanju problema. Dječak ne osjeća pritisak vezan uz svoju darovitost i doživljava svoju darovitost s pozitivnim stavom, bez prisilnog pritiska. Naročito ističe podršku obitelji u brizi za njegove emocionalne potrebe, što bi moglo značiti da obitelj igra ključnu ulogu u pružanju emocionalne podrške djetetu. Komunicira otvoreno s obitelji o školskim iskustvima, dijeleći i uspone i padove. Ističe razumijevanje i podršku obitelji u vezi s njegovim specifičnim potrebama i izazovima kao djeteta koje je darovito. Obitelj prepoznaje i podržava specifične potrebe djeteta. Najviše ga zanimaju matematika, jezici i informatika zbog izazova koje pružaju. Dječak prepoznaje svoje glavne interese i izazove u školi i postavlja pitanja nastavnicima kad mu nešto nije jasno, te pokazuje inicijativu u saradnji s nastavnicima kako bi bolje shvatio gradivo. Dječak ističe teškoće u ostajanju smirenim kada nešto ne razumije, te prepoznaje izazove u učenju i radu na emocionalnoj stabilnosti. Lijepo se osjeća kada dobiva dobre ocjene, ali također cijeni kritiku kao priliku za učenje. Ima pozitivan odnos prema ocjenama i povratnim informacijama. Dječak navodi da nema naprednog gradiva u školi, što može značiti da nije izložen naprednom gradivu. Dječak aktivno koristi svoje talente poput

stvaranja jezika i fontova u školskim zadacima, što znači da integrira svoje hobije u obrazovni kontekst. U slobodno vrijeme bavi se smišljanjem jezika, fontova, crtanjem, šahom, sviranjem klavira i eksperimentima. Ima raznolike hobije koji mu pružaju zadovoljstvo. Također, sudjeluje samo u sviranju klavira kao izvanškolskoj aktivnosti. Dječak izražava želju za nastavkom učenja i razvijanjem svojih hobija i interesa i ima dugoročne ciljeve vezane za vlastiti razvoj i učenje.

Dječak se osjeća ponekad uključenim, ponekad ne, u društvene aktivnosti, smatrajući da ga vršnjaci možda ne shvaćaju najbolje. Preferira prijatelje koji su fini, kulturni i postavlja visoke standarde u odabiru prijatelja. Izražava frustraciju i teško prihvaća situacije izazova, tražeći podršku od prijatelja ili roditelja. Dječak ima izazove u upravljanju emocionalnim reakcijama. Rado surađuje u školskim projektima, ali osjeća da nema slične interese s vršnjacima. Ipak, pokazuje spremnost na saradnju, ali može osjećati razliku u interesima. Na osnovu odgovora dječaka koji je darovit možemo zaključiti da posjeduje izuzetne intelektualne sposobnosti, raznolike interese i podršku obitelji, dok se istovremeno suočava s izazovima u emocionalnom upravljanju i društvenim interakcijama. Važnost podrške, razumijevanja i prilagođavanje u školskom okruženju može biti ključna za njegov daljnji razvoj.

4.2. Rano prepoznavanje znakova od strane roditelja

Roditelji su uočili razliku u ponašanju njihovog djeteta u odnosu na vršnjake već u ranijoj dobi. Ova rana opažanja ukazuju na to da su roditelji bili svjesni posebnih karakteristika djeteta u ranoj fazi razvoja. Roditelji navode da je dijete bilo izuzetno znatiželjno i da je brzo pokazivalo razumijevanje složenih koncepata. Ovaj odgovor ukazuje na to da su roditelji bili pažljivi prema razvojnim karakteristikama svog djeteta i da su primijetili znakove darovitosti već u ranijim fazama djetetova života, kao što je navela autorica Winner, da djeca koja su darovita savladavaju neko područje ranije nego njihovi vršnjaci. Primijetili su najveće interesiranje djeteta za slova i brojeve. Dječak je sa samo 17 mjeseci znao čitati 15 slova abecede. Ponašanje djeteta prilikom uspavljivanja i negodovanje ako se nije pridržavalo redoslijeda u priči ili pjesmi, sugerira na izuzetnu pažnju prema detaljima i sposobnost analize strukture informacija. Ovaj odgovor jasno ukazuje na izuzetne vještine i sposobnosti djeteta, posebno u području jezika, te pokazuje da je dijete već u ranoj dobi manifestiralo znakove naprednog kognitivnog razvoja. Roditelji pružaju podršku djetetu kroz dodatne materijale. Ovo može uključivati

dodatne obrazovne materijale ili zadatke koji stimuliraju njegovu intelektualnu radoznalost. Aktivno poticanje razgovora o različitim temama ukazuje na podršku koja se pruža djetetu u razvijanju širih interesa i kritičkog razmišljanja. Podsticanje djeteta da istražuje svoje interese naglašava važnost razvoja individualnih strasti i područja interesa. Ova vrsta podrške postala je prirodna rutina u njihovom domu, sugerirajući da su roditelji uspješno integrirali podršku u svakodnevni život. Ovaj odgovor ukazuje na angažirani pristup roditelja u pružanju podrške djetetu, stvaranje poticajnog okruženja i poticanje njegove intelektualne radoznalosti kao prirodne svakodnevne prakse.

Roditelji primjećuju visoku razinu samosvijesti kod djeteta. To može ukazivati na svjesnost o vlastitim mislima, osjećajima i ponašanjima. Osim izuzetnih sposobnosti, dijete pokazuje visoku razinu empatije. Dijete je opisano kao vrlo uporno u svemu što radi. Dijete pokazuje osobine perfekcionizma, što znači da teži visokim standardima i ima sklonost savršenstvu u svojim aktivnostima. Ove dodatne osobine, poput visoke samosvijesti, empatije, upornosti i perfekcionizma, može imati značajne implikacije na njegov emocionalni i socijalni razvoj, uzimajući u obzir da djeca koja su darovita često pokazuju kompleksnost u različitim aspektima svog ponašanja i karaktera.

Dijete pokazuje iznimnu frustraciju u područjima koja su njegova najintenzivnija interesiranja. Ovo može ukazivati na visoke standarde koje postavlja pred sebe i pritisak koji doživljava u tim specifičnim sferama. U područjima koja nisu primarna ili važna za dijete, ono pristupa opušteno i bez stresa. Roditelji se trude pružiti podršku djetetu i poticati ga da nauči kako se nositi s izazovima na zdrav način. Ovo ukazuje na svjesnost roditelja o potrebi emocionalne podrške djetetu. Roditelji ističu izazov u usklađivanju emocionalnih i kognitivnih sposobnosti njihovog djeteta. Dijete pokazuje emotivnu preosjetljivost i po navodima roditelja ova preosjetljivost rezultira frustracijom i teškoćama u suočavanju u određenim emocionalnim situacijama. Dijete teško podnosi nepravdu, loše ponašanje drugih i grubosti. Ovo ukazuje na duboku emocionalnu osjetljivost i potrebu za podrškom u suočavanju s negativnim situacijama. Ovaj odgovor ukazuje na važnost ravnoteže između emocionalnih i kognitivnih aspekata razvoja djeteta koje je darovito te potrebu za pružanjem podrške u upravljanju emocionalnom preosjetljivošću. Roditelji su svjesni izazova i pokušavaju se nositi s teškoćama koje dijete ima u suočavanju s određenim emocionalnim situacijama. Dijete pokazuje intenzivne emocije i visoku osjetljivost, što može biti često prisutno kod djece koja su darovita. Ove karakteristike mogu rezultirati snažnim i dubokim emocionalnim reakcijama. Roditelji su svjesni ovih emocionalnih karakteristika i trude se pružiti podršku i razumijevanje djetetu. Ovo ukazuje na

važnost emocionalne povezanosti i podrške obitelji. Ovo je ključno za razvoj emocionalne inteligencije i samoregulacije.

Roditelji navode da su korišteni standardizirani testovi sposobnosti i kreativnosti. Ovi testovi su često dizajnirani kako bi mjerili specifične aspekte intelektualnih sposobnosti i kreativnog potencijala djeteta. Ovaj postupak identifikacije darovitosti putem standardiziranih testova pruža objektivan način mjerenja različitih aspekata intelektualnih kapaciteta i kreativnog potencijala djeteta. Važno je naglasiti da su procjene i testiranja važan korak u prepoznavanju i podršci darovitosti kod djece.

Dijete je reagiralo s oduševljenjem i uzbuđenjem na polazak u školu, što sugerira pozitivan stav prema učenju i sticanju novih znanja. Interes i oduševljenje za učenjem mogu pozitivno utjecati na obrazovni uspjeh i općeniti razvoj djeteta u školskom okruženju. Pedagog i pojedini učitelji su bili oduševljeni i iznenađeni znanjem i sposobnostima djeteta tokom testiranja za upis u školu. Međutim, roditelji navode da se na darovitost djeteta nije obraćala nikakva pažnja tokom nastavnog procesa nakon upisa u školu. Ova situacija može ukazivati na moguće izazove u priznavanju i pružanju odgovarajuće podrške djetetu koje je darovito tokom redovnog nastavnog procesa. Roditelji mogu biti zabrinuti zbog nedostatka pažnje prema potrebama djeteta unutar učionice. Važno je uspostaviti saradnju između roditelja, učitelja i školskog osoblja kako bi se osiguralo optimalno obrazovno okruženje za dijete koje je darovito.

Dijete je pokazivalo ponašanje koje se smatra neprilagođeno, što može uključivati izraženu frustraciju ili druge emocionalne reakcije. Neprilagođene reakcije su se javljale u situacijama kada se dijete suočavalo sa izazovnim zadacima. Roditelji ističu napore u radu na razvoju strategija za upravljanje emocijama u takvim situacijama, što je ključno za emocionalnu samoregulaciju. Ova situacija naglašava važnost pružanja podrške djetetu u razvijanju vještina suočavanja s izazovima i emocionalne regulacije. Saradnja između roditelja, učitelja i djeteta može biti ključna kako bi se stvorilo poticajno okruženje za emocionalni razvoj u školi.

Dijete po navodima roditelja ne uspostavlja naročite odnose s vršnjacima. Roditelji navode da dijete nema bliskih prijatelja s kojima dijeli slične interese. Ova situacija može ukazivati na izazove u socijalnom povezivanju djeteta s vršnjacima. Važno je pratiti djetetovu socijalni razvoj i razmotriti strategije podrške kako bi se poboljšali odnosi s vršnjacima i potaknulo socijalno uključivanje djeteta. Razgovor s učiteljima i stručnjacima za podršku u školi također može biti koristan korak.

Dijete se prilično dobro snalazi u društvenim situacijama s vršnjacima, ukazujući na određenu razinu društvenih vještina. Ponekad dijete može imati poteškoća u prilagođavanju novim situacijama, što može biti izazovno, ali roditelji ističu napore u podršci djetetu u razvoju socijalnih vještina. U školskim grupnim zadacima, prema informacijama od nastavnika, dijete se vrlo dobro uklapa i korektno ponaša, ukazujući na uspješno uključivanje u školsko okruženje. Ovaj odgovor ukazuje na pozitivne aspekte djetetovih socijalnih vještina, ali i na područja gdje može imati izazova. Roditelji su svjesni tih izazova i aktivno rade na podršci djetetu kako bi mu pomogli u razvoju socijalnih kompetencija, posebno u situacijama prilagodbe.

Dijete doživljava svoju ulogu u obrazovnom sistemu kao izazovnu, ali istovremeno inspirativnu. Djetetu je ta uloga dodatna motivacija da se trudi i ostvari svoj puni potencijal u učenju. Ovo ukazuje na pozitivan odnos prema učenju i želju za postizanjem uspjeha. Ova situacija ukazuje da dijete ima pozitivan stav prema svojoj ulozi u obrazovnom sistemu i vidi je kao priliku za osobni i intelektualni rast. Motivacija za ostvarivanjem punog potencijala može biti ključna za postizanje uspjeha u školi.

Komunikacija s učiteljima je bila vrlo izazovna, sugerirajući moguće nesuglasice ili nedoumice. Izazovi proizlaze iz razlika u percepciji potreba i interesa djeteta između roditelja i učitelja. Ova situacija može nagovijestiti potrebu za boljom komunikacijom između roditelja i učitelja kako bi se zajednički radilo na podršci djetetu. Redovni sastanci, otvorena komunikacija i dijalog mogu pomoći u razumijevanju i partnerstvu između škole i roditelja kako bi se osigurala najbolja podrška djetetu u njegovom obrazovnom putovanju.

Roditelji percipiraju trenutnu podršku koju pruža škola kao korisnu, ali istovremeno izražavaju potrebu za poboljšanjima, posebno u prilagodbi nastavnih programa kako bi bolje odgovorili na specifične potrebe učenika koji su daroviti. Ova percepcija sugerira da postoje neka pozitivna nastojanja škole u podršci darovitosti, ali da postoje i izazovi ili prostor za unapređenje. Naglasak na potrebi prilagodbe nastavnih programa ukazuje na važnost individualiziranog pristupa kako bi se omogućilo učenicima koji su daroviti da ostvare svoj puni potencijal. To može uključivati diferencijaciju nastave, dodatne izazove ili prilagodbe kako bi se zadovoljile njihove specifične obrazovne potrebe.

U ovoj situaciji, saradnja između roditelja i škole može biti ključna. Redovni dijalog, transparentna komunikacija i zajednički rad na razumijevanju potreba djeteta mogu pomoći u stvaranju okoline koja podržava njegov intelektualni i emocionalni razvoj. Otvorenost za

dijalog i prilagodbe u nastavnim strategijama mogu doprinijeti unapređenju ukupne podrške učenicima koji su daroviti u školi. Roditelji prepoznaju partnerstvo s učiteljima kao ključno za uspjeh odgoja i obrazovanja djeteta koje je darovito, ukazujući na važnost zajedničkog djelovanja roditelja i nastavnika. Održavanje otvorene i saradničke komunikacije je naglašeno kao važan element partnerstva. To podrazumijeva dijalog i razmjenu informacija između roditelja i učitelja. Cilj partnerstva je osigurati da se dijete adekvatno podržava u školi, što podrazumijeva prilagodbu i podršku prema specifičnim potrebama djeteta koje je darovito. Ova saradnja roditelja i učitelja ključna je jer omogućuje integrirani pristup podršci djeteta, uzimajući u obzir njegove potrebe i sposobnosti. Otvorena komunikacija pruža priliku za razmjenu informacija o napretku, izazovima i mogućnostima djeteta kako bi se zajednički radilo na njegovom optimalnom razvoju.

Roditelji su aktivno tražili podršku kroz dodatne edukativne aktivnosti izvan redovnog školskog programa, što ukazuje na njihovu želju za pružanjem obogaćenog iskustva djetetu.

Roditelji navode da nisu nikada dobili tražene dodatne resurse, sugerirajući izazove u pružanju adekvatne podrške izvan redovnog školskog okvira. Ova situacija ukazuje na moguće nedostatke u sistemu pružanja dodatne podrške darovitim učenicima ili na potrebu za poboljšanjem komunikacije između roditelja i škole kako bi se razumjele i zadovoljile specifične potrebe djeteta. Važno je razmotriti daljnje korake kako bi se osiguralo da resursi i podrška budu dostupni i prilagođeni potrebama učenika koji su daroviti.

Roditelji izražavaju potrebu za većom fleksibilnošću u odgojnom sistemu. Ova fleksibilnost odnosi se na prilagodbu obrazovnog okvira kako bi se bolje odgovorilo na individualne potencijale i potrebe djece koja su darovita. Naglašava se važnost prilagodbe sistema prema potrebama djece koja su darovita. To uključuje prepoznavanje različitosti u učenju i pružanje podrške koja odgovara specifičnim talentima i interesima. Ovaj odgovor ukazuje na potrebu za reformama u obrazovnom sistemu koje bi omogućile bolje prepoznavanje i podršku darovitosti. Veća fleksibilnost može uključivati diferencijaciju nastave, prilagodbu tempa učenja, dodatne izazove ili prilike za dublje istraživanje. Cilj je stvaranje okoline u kojoj darovita djeca mogu ostvariti svoj puni potencijal.

Roditelji su posebno sretni zbog promatranja rasta i razvoja svog djeteta. To uključuje ne samo fizički, već i intelektualni i emocionalni razvoj. Posebno zadovoljstvo roditelji pronalaze u svjedočenju razvoja talenata i interesa njihovog djeteta. Njegova strast prema učenju dodatno pojačava njihovo zadovoljstvo. Roditelji su inspirirani strašću svog djeteta prema učenju i

postizanju novih dostignuća. Ova inspiracija donosi radost i ponos u roditeljski doživljaj. Ovaj odgovor odražava emocionalnu povezanost roditelja s procesom odgoja djeteta koje je darovito te ukazuje na snažnu podršku i ponos koji osjećaju gledajući kako njihovo dijete ostvaruje svoje potencijale.

4.3. Pristupi i izazovi učiteljice u radu sa djetetom koje je darovito, individualizacija nastave i podrška učeniku

Učiteljica ističe da su darovita djeca drugačija od tipične populacije učenika, posebno u ponašanju i intelektualnim sposobnostima. Ovo ukazuje na to da učiteljica ima svijest o različitostima među učenicima te prepoznaje potrebu za prilagodbom pristupa u radu s darovitom djecom. Učiteljica koristi znanje i iskustvo kako bi identificirala darovitu djecu na temelju njihovog visokog znanja u specifičnim područjima interesa.

Učiteljica ističe da se suočava s različitim izazovima u radu sa učenikom koji je darovit, uključujući pitanja na koja ne zna odgovore, emocionalnu nezrelost i frustracije učenika. Ova iskustva naglašavaju potrebu za fleksibilnim i individualiziranim pristupom u radu sa učenikom koji je darovit.

Učiteljica se prilagođava individualnim potrebama učenika koji je darovit kombinirajući pristupe koji podržavaju njegove sposobnosti, ali istovremeno rješavajući izazove u ponašanju i emocionalne reakcije. Ova prilagodljivost odražava posvećenost učiteljice u osiguravanju podrške svakom učeniku.

Učiteljica ističe izazove u komunikaciji s roditeljima darovitog učenika, naglašavajući potrebu za uspostavljanjem ravnoteže između očekivanja roditelja i stvarnih situacija u učionici. Ovo ukazuje na važnost saradnje između škole i roditelja kako bi se osigurala podrška učeniku. Učiteljica koristi prilagođene metode procjene napretka darovitog učenika, što ukazuje na svjesnost o potrebi za individualiziranom evaluacijom postignuća učenika.

U radu s darovitim učenikom, učiteljica koristi raznolike nastavne metode prilagođene specifičnostima situacije, što odražava fleksibilnost i inovativnost u pedagoškom pristupu. Učiteljica koristi sve dostupne resurse i materijale kako bi podržao razvoj darovitosti kod učenika, što ukazuje na predanost u osiguravanju optimalnih uvjeta za učenje. Učiteljica ističe potrebu za poboljšanjem podrške učenicima koji su daroviti u obrazovnom sistemu, što ukazuje

na svjesnost o važnosti kontinuiranog unapređenja pedagoških praksi i politika vezanih za obrazovanje učenika koji su daroviti.

Kroz ove odgovore, učiteljica pokazuje duboko razumijevanje specifičnosti rada sa učenicima koji su daroviti te predanost u pružanju podrške i poticanju njihovog razvoja.

„Smatram da je imati darovito dijete u odjeljenju izuzetno čast, ali i veliki izazov i da se treba pružiti podrška i nastavniku na pravi način, kako bi mogao da se nosi sa tim.“

4.4. Uloga i izazovi socijalne radnice u podršci djetetu koje je darovito

Na osnovu analize odgovora socijalne radnice, može se zaključiti da je uloga socijalne radnice u podršci učeniku koji je darovit složena i višedimenzionalna. Socijalna radnica naglašava značaj individualiziranog pristupa, prepoznavanja i reagiranja na specifične potrebe učenika koji je darovit kroz različite oblike podrške i intervencija.

Socijalna radnica ističe važnost saradnje s roditeljima, učiteljima i drugim stručnjacima. Komunikacija putem telefonskih poziva i sastanaka u školi osigurava da se informacije dijele pravovremeno i da se planiraju konkretni koraci podrške. Ova saradnja omogućava holistički pristup, gdje su svi uključeni u pružanje najbolje moguće podrške učeniku.

Socijalna radnica prepoznaje i analizira specifične izazove s kojima se suočava učenik, kao što su problemi u ponašanju i emocionalna nestabilnost. Učenik često pokazuje burne reakcije i autoagresiju, što zahtijeva brzu reakciju i fleksibilnost u pristupu. Ovi iskazi socijalne radnice o preosjetljivosti odnosno hipersenzibilizaciji u emocionalnom razvoju djeteta koje je darovito potvrđuju područja prema Gjurković i sur. (2018). U slučajevima kada intervencije ne daju željene rezultate, uključuju se roditelji, čime se dodatno osigurava podrška učeniku.

Rad socijalne radnice obuhvata aktivnosti usmjerene na razvoj socijalnih vještina kroz radionice i časove odjeljenjske zajednice. Učenik se uključuju u različite aktivnosti koje potiču socijalizaciju, kritičko mišljenje i izražavanje vlastitih mišljenja. Ovaj pristup pomaže učeniku da razviju samopouzdanje i samoprihvatanje, što je ključno za njegov emocionalni razvoj. Socijalna radnica koristi tehnike opuštanja i prilagođava strategije prema trenutnom emocionalnom stanju učenika. Fleksibilnost u pristupu pomaže u smanjenju stresa i poboljšanju emocionalne regulacije, što je posebno važno za učenike koji su daroviti i koji se suočavaju s visokim očekivanjima i pritiscima.

Socijalna radnica ukazuje na potrebu za sistemskim pristupom podršci učenicima koji su daroviti. Obrazovanje nastavnika, izrada smjernica na nivou kantona i multidisciplinarni pristup stručnjaka su ključni elementi koji mogu poboljšati podršku učenicima. Također, otvorenost škola prema zajednici i uvezivanje različitih stručnjaka omogućava sveobuhvatan pristup koji će zadovoljiti specifične potrebe učenika koji su daroviti.

4.5. Izazovi i metode nastavnika engleskog jezika u radu sa učenicom koji je darovit, pristupi u nastavi i jezička podrška

Nastavnik prepoznaje da dječak ima napredno razumijevanje gradiva i sposobnost izvršavanja zadataka na nivou viših razreda. Ova sposobnost ukazuje na visoke kognitivne kapacitete i intelektualnu darovitost učenika.

Dječak pokazuje izuzetno dobro i tečno korištenje engleskog jezika, što uključuje napredni vokabular i fraze. Ovo ga izdvaja od vršnjaka i potvrđuje njegovu darovitost u području jezika.

Nastavnik prilagođava zadatke uzimajući u obzir interese učenika, čineći ih izazovnijima. Ovaj pristup potiče učenikov intelektualni rast i razvoj, prilagođavajući nastavu njegovim specifičnim potrebama i interesima. Korištenje različitih tehnika i metoda, poput "Brainstorminga", "Mapa uma" i metoda "Šest šešira", ukazuje na nastojanje nastavnika da potakne kritičko razmišljanje učenika. Ova raznovrsnost pristupa omogućava dublje analitičko razmišljanje i izražavanje učenika.

Nastavnik je svjestan izazova u pružanju odgovarajućih izazova učeniku, pazeći da ne stvori prevelik pritisak. Ovo ukazuje na važnost prilagodbe pristupa prema interesima i sposobnostima učenika kako bi se izbjegao kontraefekt.

Individualne konsultacije s roditeljima omogućuju dublje razumijevanje potreba i postignuća učenika. Ova komunikacija podržava partnerski odnos između nastavnika i roditelja u pružanju podrške učeniku.

Nastavnik podržava emocionalni razvoj učenika kroz razgovore o bitnim konceptima i osnovama predmeta, postepeno nadograđujući znanje. Ovaj pristup pomaže učeniku da se nosi s pritiscima i očekivanjima, fokusirajući se na temeljna znanja.

Nastavnik iznosi da mu nije pružena dodatna podrška u podučavanju učenika koji je darovit, te se snalazi samostalno. Ovo ukazuje na potrebu za većom podrškom unutar školskog sistema za rad sa učenicima koji su daroviti.

Uključivanje učenika koji je darovit u aktivnosti s drugim učenicima potiče inkluzivno okruženje i smanjuje osjećaj odbačenosti. Ova strategija naglašava važnost zajedničkog sudjelovanja i socijalne integracije.

Nastavnik priznaje da su postojali trenuci kada je osjećao da njegova podrška nije bila dovoljna, što može izazvati negativne emocije. Ovo ukazuje na emotivne izazove s kojima se nastavnici suočavaju u radu sa učenicima koji su daroviti. Nastavnik izražava želju za manjim razrednim skupinama kako bi se mogla pružiti individualizirana podrška učenicima koji su daroviti. Ovo ukazuje na potrebu za promjenama u obrazovnom sistemu kako bi se bolje odgovorilo na potrebe učenika koji su darovit.

Nastavnik engleskog jezika pokazuje svjesnost i prilagodljivost u radu sa učenikom koji je darovit, primjenjujući različite strategije i metode za poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja učenika. Međutim, nedostatak systemske podrške predstavlja značajan izazov, naglašavajući potrebu za većom institucionalnom podrškom i promjenama u obrazovnom sistemu kako bi se osigurala adekvatna podrška učenicima koji su daroviti.

4.6. Identifikacija i podrška učeniku koji je darovit u nastavi biologije

Nastavnica prepoznaje darovitost učenika kroz njegovo izraženo apstraktno, kompleksno i logično mišljenje, te visoku razinu znatiželje za nastavne sadržaje izvan redovnog programa. Učenikova sposobnost postavljanja pitanja višeg nivoa od vršnjaka ukazuje na dublje razumijevanje gradiva, što sugerira potrebu za prilagođavanjem nastavnog plana kako bi se omogućio daljnji razvoj darovitosti.

Nastavnica se suočava s izazovima u prilagođavanju nastave zbog ponašanja učenika koje može biti neprilagođeno. Iako povremeno priprema dodatne zadatke, učenik ne može uvijek ostvariti svoj puni potencijal zbog ovih ponašajnih izazova. Ovo ukazuje na potrebu za dodatnim strategijama ili podrškom kako bi se omogućilo potpuno iskorištavanje darovitosti učenika, uz istovremeno rješavanje ponašajnih poteškoća.

Korištenje strategija poput konsultacija i dodatne komunikacije putem platforme potiče učenika na kritičko razmišljanje. Ovakve strategije omogućuju prostor za diskusiju i produbljivanje razumijevanja nastavnih sadržaja, što doprinosi razvoju kritičkog mišljenja.

Nastavnica prepoznaje izazove u radu sa učenicima koji su daroviti ali ističe svoju posvećenost kontinuiranom unaprjeđenju pristupa nastavi i podršci učenicima. Ovo ukazuje na njezinu predanost profesionalnom razvoju i traženju najboljih metoda za podršku učenicima.

Nastavnica ima pozitivno iskustvo u saradnji s razrednicom i roditeljima, što omogućuje dobru komunikaciju i podršku učeniku. Ova saradnja je ključna za uspješno rješavanje izazova i podršku učeniku u njegovom razvoju.

Nastavnica podržava emocionalni razvoj učenika omogućujući mu da naknadno radi zadatke i prezentira ih prema vlastitim mogućnostima. Kvalitetna povratna informacija pomaže u izbjegavanju burnih reakcija, što ukazuje na osjetljivost nastavnice prema emocionalnim potrebama učenika. Nastavnica ističe nedostatak podrške za rad s darovitim učenicima. Naglašava potrebu za dodatnom edukacijom i podrškom kako bi se kvalitetno radilo sa učenicima koji su daroviti, jer su nastavnici često prepušteni sami sebi u pronalaženju metoda i strategija poučavanja.

Poticanje saradnje između učenika koji je darovit i ostalih učenika kroz grupni rad stvara inkluzivno okruženje za učenje. Ovakav pristup omogućuje međusobno učenje, podršku i razmjenu ideja među učenicima različitih sposobnosti.

Nastavnica ističe da je uspjela razviti pozitivnu disciplinu i steći autoritet u pristupu, te nije imala neželjenih situacija na časovima. Ovo ukazuje na uspješan pristup u vođenju nastave i upravljanju razredom.

Nastavnica izražava želju za jasnim i definiranim kriterijima za prepoznavanje učenika koji su daroviti te za prilagođenim programima njihovim potrebama. Naglašava potrebu za poticanjem upotrebe složenijeg, znanstvenog jezika kroz nastavne aktivnosti i projektne nastave.

Nastavnica biologije pokazuje svijest i predanost u radu sa učenikom koji je darovit, unatoč izazovima s kojima se suočava. Potrebna je bolja podrška i edukacija kako bi se omogućilo kvalitetno poučavanje i osigurala adekvatna podrška intelektualnom i emocionalnom razvoju učenika.

4.7. Izazovi i strategije u radu sa učenikom koji je darovit na času fizike

Nastavnik fizike prepoznaje darovitost učenika kroz intenzivno interesiranje za gradivo, postavljanje dodatnih pitanja, aktivno rješavanje zadataka, pružanje dodatnih objašnjenja, traženje dodatnih materijala i redovno pohađanje dodatne nastave. Ovi pokazatelji upućuju na visoku razinu razumijevanja, sposobnost samostalnog rada i nadprosječnu angažiranost u predmetu.

Prilagođavanje nastave učeniku koji je darovit uključuje projektne zadatke, ohrabrivanje i poticanje na rješavanje složenih zadataka, te korištenje strategija koje potiču kreativnost, duboko razumijevanje gradiva i razvoj analitičkih i kritičkih vještina. Ovakav pristup podržava razvoj potencijala učenika.

Nastavnik koristi istraživačke zadatke, rad u grupama s različitim tehnikama i eksperimente kako bi potaknuo kritičko razmišljanje učenika. Ove strategije omogućuju učenicima da razvijaju kritičke, analitičke vještine kroz istraživanje, saradnju i praktičnu primjenu teorijskog znanja. Nastavnik prepoznaje izazove u pružanju podrške učeniku koji je darovit, posebno pred takmičenja, te posvećuje povećanu pažnju i podršku u tim trenucima. Ohrabrivanje i podrška usmjereni su na postizanje najboljih rezultata, ali i na prihvaćanje rezultata bez prevelikog pritiska.

Nastavnik održava redovnu komunikaciju s roditeljima putem razrednika i konsultacija, obavještavajući ih o napretku učenika, dodatnim vježbama i važnosti njihove podrške, posebno pred takmičenja. Ovaj pristup omogućuje otvorenu komunikaciju i podršku učeniku.

Nastavnik pruža podršku emocionalnom razvoju učenika kroz ohrabrivanje, zajedničko vježbanje i poticanje samopouzdanja. Fokus na proces učenja umjesto isključivo na ocjene smanjuje pritisak i naglašava kontinuirani trud.

Nastavnik izražava potrebu za dodatnom podrškom, uključujući više literature, pedagoških materijala i opreme za oglede i eksperimente. Ova potreba ukazuje na želju za stvaranjem stimulativnog okruženja za učenike koji su daroviti.

Nastavnik potiče saradnju između učenika koji je darovit i ostalih učenika kroz rad u grupama i međusobnu pomoć. Ovaj pristup stvara inkluzivno okruženje za učenje, gdje se potiče saradnja, solidarnost i razmjena znanja.

Nastavnik prepoznaje potrebu za fleksibilnošću u rasporedu obaveza učenika tokom priprema za takmičenja, omogućujući im veću posvećenost pripremi bez dodatnog opterećenja drugim školskim obavezama. Ova inicijativa podržava takmičarski duh i prepoznaje važnost takmičarskog iskustva za njihov razvoj.

Nastavnik fizike pokazuje visoku razinu svijesti i predanosti u radu sa učenikom koji je darovit, koristeći različite strategije za poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja, te prepoznajući potrebu za dodatnom podrškom kako bi se kvalitetno radilo sa darovitim učenikom.

4.8. Izazovi i metode prilagođavanja nastave hemije za učenika koji je darovit

Nastavnica hemije primijetila je darovitost učenika kroz nekoliko pokazatelja: zainteresiranost za nastavne sadržaje, prethodno znanje, brzo usvajanje novih pojmova i činjenica, te aktivno postavljanje pitanja i davanje komentara. Ovi pokazatelji ukazuju na visok nivo intelektualnih sposobnosti i aktivno angažiranje u procesu učenja, karakteristično za učenike koji su daroviti.

Nastavnica je svjesna poteškoća u ponašanju učenika, uključujući uznemirenost, potrebu za izlaskom s časa i nedostatak komunikacije. Ovo prepoznavanje omogućava nastavnicima da prilagode pristup učeniku na način koji uzima u obzir njegove emocionalne i ponašajne izazove. Nastavnica primjenjuje individualni pristup, uključujući pažljivo davanje izazovnih zadataka kako bi stimulirala intelektualni potencijal učenika, uzimajući u obzir emocionalne i ponašajne izazove. Pohvala i aktivna komunikacija s učenikom pomažu u poticanju kritičkog razmišljanja i motivacije. Izazovi u pružanju podrške učeniku koji je darovit uključuju balansiranje između pružanja izazova i osiguravanja emocionalne dobrobiti učenika. Nastavnica prepoznaje potrebu za pažljivim pristupom kako bi se izbjegao preveliki pritisak koji može dovesti do neželjenih reakcija.

Nastavnica održava komunikaciju s roditeljima, fokusirajući se na dva aspekta: poteškoće u ponašanju učenika i obrazovne performanse. Redovni razgovori s roditeljima obuhvaćaju strategije za prevazilaženje ponašajnih izazova i informiranje o postignućima učenika.

Nastavnica pruža fleksibilnost u izvršavanju zadataka, omogućavajući učeniku da ih uradi i prezentuje naknadno, u skladu sa svojim mogućnostima. Ovaj prilagodljiv pristup smanjuje pritisak i podržava emocionalni razvoj učenika.

Nastavnica izražava potrebu za stalnom stručnom podrškom izvan škole i naglašava važnost timskog pristupa koji uključuje nastavnike, roditelje i stručnjake za učenike koji su daroviti. Kontinuirana podrška je ključna za suočavanje sa učenikovim ponašajnim poteškoćama.

Nastavnica potiče saradnju između učenika koji je darovit i ostalih učenika kroz timski rad, naglašavajući da učenik ima izražene organizacijske osobine i uspješno saraduje s drugima. Ovakav pristup promiče inkluzivno okruženje i zajedničko učenje. Nastavnica ističe da je učenik uglavnom prihvatio podršku i saradivao, sugerirajući pozitivan odnos između nastavnika i učenika. Ovaj odnos pomaže u stvaranju podržavajućeg okvira za učenikov razvoj.

Nastavnica naglašava važnost timskog pristupa i potrebu za promjenama u školskom sistemu kako bi se bolje zadovoljile specifične potrebe učenika koji su daroviti. Strukturirani pristup podršci učenicima je ključan za njihov uspjeh.

Nastavnica hemije pokazuje visoku razinu svijesti i predanosti u radu s učenikom koji je darovit, koristeći individualizirane pristupe i strategije za poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja.

5. RASPRAVA

Rezultati istraživanja ukazuju na kompleksne emocionalne, spoznajne i socijalne izazove s kojima se susreću djeca koja su darovita. Unatoč njihovoj izvanrednoj kognitivnoj sposobnosti, djeca koja su darovita često pokazuju emocionalnu nezrelost koja može dovesti do frustracije i ponašajnih problema. Nalazi potvrđuju prijašnja istraživanja koja ukazuju na tendenciju djece koja su darovita prema socijalnoj izolaciji i dosadi u školi zbog nedostatka intelektualnih izazova.

Dječak koji je darovit, uključen u ovo istraživanje, pokazuje izuzetne sposobnosti u različitim područjima, uključujući kognitivne, emocionalne i socijalne aspekte. Njegova radoznalost i sposobnost brzog usvajanja kompleksnih zadataka čine ga posebnim u poređenju s vršnjacima. U školi se suočava s izazovima prilagođavanja nastavnih sadržaja njegovim potrebama, dok kod kuće roditelji nastoje pružiti podršku koja će njegov razvoj učiniti što uspješnijim. Uprkos izuzetnim sposobnostima, dječak se ponekad susreće s emocionalnim poteškoćama, poput osjećaja dosade ili frustracije, što dodatno ističe važnost odgovarajuće podrške u njegovom obrazovanju i svakodnevnom životu.

Roditelji djece koja su darovita često se suočavaju s visokim očekivanjima i pritiskom. Naši podaci pokazuju da roditelji osjećaju potrebu za stalnim prilagođavanjem i podrškom kako bi zadovoljili specifične potrebe svog djeteta. Ovi rezultati korespondiraju s istraživanjima koja ističu važnost autoritativnog roditeljskog stila, koji uključuje poticanje radoznalosti i emocionalne podrške. Međutim, roditelji se također suočavaju s društvenim nerazumijevanjem i izazovima, što dodatno komplicira njihov zadatak.

Nastavnici se suočavaju s različitim izazovima u radu sa djecom koja su darovita, uključujući emocionalnu nezrelost i nedostatak adekvatnih resursa. Istraživanje je pokazalo da nastavnici koriste individualizirane metode rada i dodatne zadatke kako bi zadovoljili potrebe učenika koji su daroviti. Unatoč njihovim naporima, nedostatak edukacije o specifičnim potrebama darovitih učenika ostaje veliki problem. Nastavnici su primorani sami tražiti metode i strategije za rad, što može dovesti do varijacija u kvaliteti pružene podrške.

Uloga socijalne radnice pokazala se ključnom u pružanju podrške učeniku koji je darovit. Socijalna radnica pruža podršku u prevladavanju socijalnih izazova i potiče interakciju s vršnjacima. Nalazi sugeriraju da integrirani pristup, koji uključuje saradnju između socijalnih radnica, roditelja i nastavnika, može značajno poboljšati iskustva učenika koji su darovita u školskom okruženju.

6. ZAKLJUČAK

Svako dijete dolazi s jedinstvenim osobinama i potencijalima. Prepoznavanje tih osobina, posebno u ranom djetinjstvu, ključno je za njihov daljnji razvoj. Djeca koja su darovita se ističu svojom znatiželjom, sposobnošću povezivanja pojmova i bržim usvajanjem složenih zadataka u odnosu na svoje vršnjake. Odgoj djeteta koje je darovito predstavlja složen i izazovan zadatak koji zahtijeva integrirani pristup različitih učesnika, uključujući roditelje, odgajatelje, učitelje i stručnjake. Rano prepoznavanje darovitosti je od iznimne važnosti. Što ranije djeca koja su darovita budu identificirana, to će se lakše osigurati odgovarajući odgoj i obrazovanje koji će podržati njihov razvoj. Djeca koja su darovita ne dolaze isključivo iz obitelji visoko obrazovanih roditelja. Iako obrazovanje, socioekonomski status i darovitost roditelja mogu doprinijeti razvoju darovitosti kod djece, oni nisu presudni. Stabilno i podržavajuće obiteljsko okruženje koje zadovoljava specifične interese djeteta igra ključnu ulogu. Autoritativni roditeljski stil, koji uključuje poticanje divergentnog mišljenja, radoznalosti, nezavisnosti i emocionalne podrške, ključan je za razvoj darovitosti kod djece. Roditelji trebaju pokazivati ljubav i poštovanje prema djetetovim idejama i davati odgovornost primjerenu djetetovoj dobi, čime se kod djece razvija osjećaj kompetentnosti i vlastite vrijednosti. Identifikacija darovitosti u obitelji donosi brojne izazove, uključujući procjenu djetetovih sposobnosti, odabir odgovarajućeg obrazovanja, suočavanje s finansijskim izazovima i društvenim nerazumijevanjem. Roditelji se često suočavaju s promjenom obiteljskih uloga, gdje darovito dijete može preuzeti autoritativnu ulogu, što vodi do adultizacije i izazova u balansirajućem tretmanu djeteta kao djeteta ili odraslog. Zajedničke aktivnosti, kao što su čitanje i traženje informacija iz knjiga, odlazak u kino ili pozorište, te otvoreni razgovori, ključni su za razvoj darovitosti. Roditelji također trebaju učiti djecu ograničavanju i strukturiranju izbora, što doprinosi razvoju samopouzdanja i prilagodljivosti.

Razvoj darovitosti nije samo rezultat urođenih sposobnosti već i stimulativne okoline koja potiče njihov rast. Roditelji, učitelji i stručnjaci moraju sarađivati kako bi osigurali povoljno okruženje koje će podržati razvoj darovitosti kod djece. Rano prepoznavanje darovitosti je od iznimne važnosti. Što ranije djeca koja su darovita budu identificirana, to će se lakše osigurati odgovarajući odgoj i obrazovanje koji će podržati njihov razvoj. Identifikacija omogućava prilagodbu obrazovnih sadržaja njihovim posebnim potrebama.

Djeca koja su darovita često se suočavaju s izazovima poput dosade, nediscipline i socijalne izolacije ako njihovi obrazovni i emocionalni zahtjevi nisu ispunjeni. Važno je razviti individualizirane pristupe obrazovanju koji će omogućiti darovitim učenicima da ostvare svoj puni potencijal.

Inkluzivni odgoj i obrazovanje predstavljaju ključnu strategiju za podršku darovitim učenicima. Potrebno je omogućiti prilagodbu nastavnih metoda, poput grupiranja, obogaćivanja i akceleracije, kako bi se zadovoljile njihove specifične potrebe. Također, inkluzivno obrazovanje pomaže u prevenciji neprihvatljivih oblika ponašanja kod darovitih učenika. Razvoj darovitosti zahtijeva mukotrpan proces koji uključuje dijete, roditelje i učitelje. Očekivanja svih uključenih strana moraju biti usklađena s percepcijom djetetovih sposobnosti i napretka, što će omogućiti uspješan razvoj darovitosti. Kako bi se osigurala adekvatna podrška učenicima koji su daroviti, potrebno je razviti smjernice i strategije koje će omogućiti individualizirani pristup obrazovanju. To uključuje kontinuiranu edukaciju učitelja, korištenje dodatnih resursa i materijala te aktivno uključivanje roditelja u obrazovni proces. Odgoj djeteta koje je darovito zahtijeva zajednički napor i koordinaciju svih uključenih. Pružanjem odgovarajuće podrške i resursa, moguće je osigurati da djeca razviju svoje potencijale i postanu uspješni i ispunjeni individue. Uspostavljanjem inkluzivnog obrazovanja i razvijanjem sistemskih smjernica, moguće je odgovoriti na jedinstvene potrebe djece koja su darovita i podržati njihov rast i razvoj.

Nastavnici i učitelji s dugogodišnjim iskustvom prepoznaju djecu koja su darovita kroz njihovo napredno znanje, interes za specifične predmete, te sklonost ka postavljanju kompleksnih pitanja. Ova djeca često pokazuju visok stepen intelektualnih sposobnosti i znatiželje koja nadilazi tipičan nivo za njihov uzrast. Nastavnici se suočavaju s različitim izazovima, uključujući emocionalnu nezrelost, frustraciju zbog nedostatka izazova, i poteškoće u ponašanju. Pitanja koja postavljaju učenici koji su daroviti često nadilaze znanje nastavnika, što može biti izazovno ali i poticajno za daljnji profesionalni razvoj nastavnika. Kako bi se zadovoljile potrebe učenika koji su daroviti, nastavnici koriste individualizirane metode rada, dodatne zadatke, i mogućnost konsultacija. Prilagođavanje nastave uključuje davanje zadataka koji su izazovni, ali prilagođeni mogućnostima učenika, kako bi se izbjegla frustracija i održao interes učenika. Efikasna komunikacija s roditeljima je ključna za podršku učenicima koji su daroviti. Nastavnici nastoje uspostaviti ravnotežu između očekivanja roditelja i stvarne situacije u učionici, te redovno informiraju roditelje o napretku i ponašanju djeteta.

Nastavnici pružaju podršku emocionalnom razvoju učeniku koji je darovit kroz kvalitetne povratne informacije, mogućnost naknadnog rada na zadacima, i korištenje tehnika relaksacije. Ova podrška pomaže učenicima da se nose s pritiscima i očekivanjima. Grupni rad i rad u paru su strategije koje nastavnici koriste za poticanje saradnje između darovitih učenika i njihovih vršnjaka. Ovi pristupi pomažu u stvaranju inkluzivnog okruženja za učenje, gdje se daroviti učenici mogu integrirati i doprinosti grupnim aktivnostima. Nastavnici ističu nedostatak podrške i resursa u školama za rad sa učenicima koji su daroviti. Edukacija nastavnika o specifičnim potrebama učenika koji je darovit često je nedovoljna, te su nastavnici primorani sami tražiti metode i strategije za rad sa učenikom koji je darovit. Potrebno je razviti jasne kriterije za prepoznavanje učenika koji su daroviti, te definirane ishode i programe koji su prilagođeni njihovim potrebama. Upotreba složenijeg jezika i projektna nastava kroz vannastavne aktivnosti može dodatno potaknuti učenike koji su daroviti na učenje. Timski pristup koji uključuje nastavnike, roditelje i stručnjake je ključan za sveobuhvatnu podršku učenicima koji su daroviti. Edukacija nastavnika i osiguravanje dodatnih resursa i materijala može značajno poboljšati kvalitet nastave i podršku učenicima koji su daroviti. Preporuke za buduća istraživanja i praktične implikacije

Na temelju dobivenih rezultata, preporučujemo sljedeće:

Razvoj formalnih programa edukacije za nastavnike - Kako bi se osigurala kvalitetna podrška darovitim učenicima, potrebno je razviti specijalizirane programe obuke za nastavnike.

Integrirani pristup podršci - Saradnja između roditelja, nastavnika i socijalne radnice pokazala se ključnom. Preporučujemo formalizaciju ove saradnje kroz redovite sastanke i zajedničke planove podrške.

Povećanje sredstava i materijala - Škole trebaju osigurati dodatna sredstva i materijale prilagođene potrebama učenika koji su daroviti, uključujući složenije nastavne sadržaje i projekte.

Podrška roditeljima - Osim edukacije za nastavnike, potrebno je razviti programe podrške za roditelje djece koja su darovita kako bi se lakše nosili s izazovima odgoja.

Rano prepoznavanje darovitosti – Identifikacija djece koja su darovita u ranoj fazi omogućava prilagodbu obrazovnih sadržaja njihovim potrebama, čime se izbjegava socijalna izolacija i dosada. Na kraju ćemo još istaknuti da odgoj djeteta koje je darovito zahtijeva koordiniran i integriran pristup svih uključenih strana. Prepoznavanje specifičnih potreba djece koja su

darovita i pružanje adekvatne podrške ključni su za njihov uspješan razvoj. Rezultati ukazuju na potrebu za kontinuiranim obrazovanjem, povećanjem resursa i jačanjem saradnje između roditelja, nastavnika i stručnjaka. Samo kroz zajednički napor možemo osigurati da djeca koja su darovita razviju svoje potencijale i postanu uspješni i ispunjeni individue.

7. LITERATURA

1. Altaras, A. (2003). Darovitost i podbacivanje. Pančevo: Mali Nemo.
2. Altaras Dimitrijević, A., Tamić Janevski, S. (2016). Obrazovanje učenika izuzetnih sposobnosti: naučne osnovne i smernice za školsku praksu. Beograd: Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja.
3. Alvino, J. (1995). Considerations and Strategies for Parenting the Gifted Child, preuzeto 19.6.2015. s <http://www.gifted.uconn.edu/nrcgt/reports/rm95218/rm95218.pdf>
4. Babić Erdeš, N., Mirosavljević, A. (2021). Mogućnosti implementacije učinkovitih pristupa u radu s darovitim učenicima. U: ACTA Iadertina. Vol. 18. No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/395054> D
5. Babić-Kekez, S. (2010). Mentorski rad sa darovitim studentima. Preuzeto Mart 2024 sa: http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2010/radovi/Tema2/T2.4-2.pdf.
6. Bakoš, A. i Kovačić, J. (2013). Darovita djeca – sanjari, emotivci pokretači razvoja. Evenio d.o.o. Dostupno na: http://klinfo.rtl.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf[19.09.2018.]
7. Bandur, V., Potkonjak, N.M. (1999) Metodologija pedagogije. Beograd: Savez pedagoških društava Jugoslavije
8. Bloom, B. S. (1982). The rule of gifts and markers in the development of talent „Exceptional Children“
9. Cvetkoviæ-Lay, Jasna i Sekulić-Majurec, Ana (1998). Darovito je, što ću s njim?, priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi, Alinea: Zagreb.
10. Cvetković-Lay, J. (2002). Darovito je, što ću sa sobom? Zagreb, Alinea
11. Cvetković Lay, J. i Sekulić Majurec, A. (2008). Darovito je, što ću s njim? Zagreb, Alinea
12. Crljen, M. i Polić, R. (2006). Briga za nadarenu djecu. Metodički ogledi, 13 (1)
13. Čudina Obradović, M. (1991). Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje, Zagreb, Školska knjiga
14. Delor, Ž. (1996). Obrazovanje skrivena riznica. UNESCO: Izveštaj Međunarodne komisije o obrazovanju za 21. vek. Beograd: Ministarstvo prosvete..
15. French, L. Walker, Ch & Shore B. (2011). Do gifted Students Really Prefer to Work Alone? Roeper Rewiew33 (3)
16. Galbraith, J. (2007). Kako prepoznati darovito dijete. Zagreb: Veble Commerce
17. Gallagher, S., Gallagher J. J. (2013). Using Problem-based learning to Explore Unseen Academic Potential. Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning, 7 (1)
18. Gardner, H. 1983. Frames of mind: the theory of multiple intelligences. New York: Basic books.
19. George, D. (2003). Obrazovanje darovitih – kako identificirati obrazovati darovite i talentirane učenike. Zagreb: Educa
20. Gjurković, T., Knežević, T. i Borić, J. (2018). Transakcijskom analizom do psihološke otpornosti – Priručnik o jačanju psihološke otpornosti djece. Zagreb: udruga Centar Proventus [https://udrugaproventus.org/wp-content/uploads/2018/09/P_Transakcijskomanalizom-do-psiholoske-otpornosti WEB.pdf](https://udrugaproventus.org/wp-content/uploads/2018/09/P_Transakcijskomanalizom-do-psiholoske-otpornosti_WEB.pdf)
21. Grandić, R. i Letić, M. 2009. Stanje, problemi i potrebe u području brige o darovitim učenicima u našem obrazovnom sistemu, Filozofski fakultet, Novi Sad. [www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20sajt%202010/...](http://www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20sajt%202010/)
22. Grgin, T.,(2004). Edukacijska psihologija, Naklada Slap, Jastrebarsko
23. Hoback, J. i Perry, P. (1980). Common sens about educating the gifted and talented Educational Leadership, 37 (4).

24. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. U: Odgojne znanosti. Vol. 8. No. 1(11). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/41460>
25. Koren, I. (1989). Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika, Zagreb, Školske novine
26. Koren, I. (2013). Povijesni osvrt na konceptualizaciju pojave nadarenosti. U: Napredak
27. Kosanić, M. (2019). Identifikacija i praćenje darovitih učenika. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu. Dostupno na: <http://www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20sajt%202010/Dokumenta/Izdanja/24%20Okrugli%20sto/19%20-%20Kosanovic.pdf>
28. Matoš D., (2018). Izazovi odgoja potencijalno darovitog djeteta, <https://vrticigra.hr/izazovi-odgoja-potencijalno-darovitog-djeteta/>,
29. Mate Demarina, Visoka učiteljska škola u Puli, Pula, str. 399–408. Dalibor Adžić ; Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, Hrvatska mail, članak
30. Milas, G. (2005). Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima. Zagreb: Naklada Slap
31. Mužić, V. (1977). Metodologija pedagoškog istraživanja, Svjetlost
32. O'Connor, J. (2012). Is It Good to be Gifted? The Social Construction of the Gifted Child. *Children & Society*, 26
33. Olthouse, J. (2012). Why I Write: What Talented Creative Writers Need Their Teacher to Know. *Gifted Child Today*35 (2),
34. Polić, Rajka (2003), Obrazovanje između patnje i užitka, Zbornik radova IV.
35. Potkonjak, V., Simleša, P. (1989). Pedagoške enciklopedija 2, Beograd
36. Yin, R.K. (2007). Studija slučaja – dizajn i metode. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
37. Radeka, I. (2018). Odgoj i obrazovanje darovitih učenika: suvremene pedagoške implikacije Zadar: Sveučilište u Zadru.
38. Renzulli, J. S., Reis, S. M., (1985). The scholwide enrichmeint model, Creative Learning Press, Inc, Mansfield Center
39. Renzulli, J.S. (2004). Identification of students for gifted and talented programs. Thousand Oaks: Corwin Press.
40. Sekulić M (1995). Darovita djeca i obitelj: istine i zablude. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja 4
41. Silverman, K. L. i Kearney, K. (1989). Parents of extraordinarily gifted. *Advanced Development Journal*, 1(1)
42. Tomić, O. (2012). Darovitost i etičnost. U: G. Gojkov; A. Stojanović (Ur.): Daroviti i moralnost, Zbornik 17 Vršac-Arad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”.
43. Vizek-Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., Miljković, D. (2003). Psihologija obrazovanja. Zagreb: IEP- VERN.
44. Vlahović-Štetić, V. (2008). Daroviti učenici: Teorijski pristupi i primjena u školi. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
45. Warne, T. R. (2019). An Evaluation (and Vindication?) of Lewis Terman: What the Father of Gifted Education Can Teach the 21st Century. U: *Gifted Child Quarterly*. Vol 63. No. 1. Str:Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0016986218799433> D
46. Winner, E. (2005). Darovita djeca: Mitovi i stvarnost. Lekenik:Ostvarenje <https://zena.net.hr/bolja-ja-trudnoca-i-majcinstvo/majka-sam-darovitog-djeteta-koje-me-naucilo-da-ga-ne-gledam-kroz-njegove-godine-vec-kroz-glavicu-srce-dusicu-a0e86982-1410-11ec-9da0-4e562d47fd14>. pristupljeno oktobar 2023.

8. PRILOZI

Prilog 1: Protokol intervjuja za dječaka koji je darovit

Dragi A.,

ovaj intervju radimo kako bismo bolje razumjeli tvoje mišljenje i iskustva vezana za tvoje školovanje i svakodnevni život kao dječaka koji je darovit. Cilj nam je saznati šta ti je važno i s kojim izazovima se susrećeš.

Tvoje odgovore ćemo koristiti u istraživanju koje će pomoći učiteljima, roditeljima i djeci da bolje razumiju kako je biti darovit i šta je potrebno da se osjećaju podržano i sretno. Sve što nam kažeš bit će povjerljivo i tvoje ime neće biti spominjano.

Zahvaljujemo ti na tome što si izdvojio vrijeme i odlučio podijeliti svoja iskustva!

1. Kako bi opisao svoju darovitost?
2. Koje su tvoje najjače strane i interesi?
3. Kako se osjećaš u vezi sa očekivanjima koja se postavljaju pred tebe zbog tvoje darovitosti?
4. Na koji način tvoja obitelj pokazuje brigu za tvoje emocije i na koji način te podržava u tebi teškim trenucima?
4. Kako komuniciraš sa obitelji o tvojim postignućima i izazovima u školi?
5. Kako obitelj razumije i reagira na tvoje specifične potrebe i izazove kao darovitog djeteta?
6. Koji predmeti te najviše zanimaju u školi? Zašto?
7. Kako saraduješ sa nastavnicima u školi i kakvo je tvoje iskustvo s njima?
8. Koji su najveći izazovi s kojima se susrećeš u školi ili u području u kojem pokazuješ svoju darovitost? Kako se nosiš s tim izazovima?
9. Kako se osjećaš u vezi sa ocjenama i povratnim informacijama koje dobivaš od nastavnika?
10. Kako se nosiš sa zadacima ili naprednim gradivom koje ti se pruža u školi?
11. Osjećaš li se dovoljno izazvan ili nedovoljno podržan?
12. Da li koristiš svoje talente i interese u školi?
13. Pronalaziš li načine da ih koristiš u svojim školskim zadacima ili nekim projektima?
14. Koji ti hobiji ili interesi pružaju zadovoljstvo?
15. Jesi li uključen u neke izvanškolske aktivnosti ili klubove?
16. Ako da, koje su koristi učešća u tim aktivnostima za tebe?

17. Koji su tvoji dugoročni ciljevi u vezi tvojih hobija, kako planiraš razvijati te interese u budućnosti?
18. Kako se osjećaš u drušvu svojih vršnjaka? Osjećaš li se prihvaćeno i uključeno?
19. Koje su tvoje preferencije u odabiru prijatelja?
20. Kako se nosiš s potencijalnim izazovima kao što su neslaganja, isključivanje ili pritisak vršnjaka? Kako sebi pomažeš u takvim situacijama?
21. Kako komuniciraš sa vršnjacima o svojim interesima, postignućima i darovitosti?
22. Kako sarađuješ sa vršnjacima u školskim projektima ili timskim zadacima?
23. Koje su vrijednosti koje cijeniš u prijateljstvima i međusobnim odnosima s vršnjacima?

Prilog 2: Protokol intervjua za roditelje

Poštovani roditelji,

ovim intervjuom želimo saznati više o vašim iskustvima i izazovima u odgoju djeteta koje darovito. Vaša mišljenja su nam važna i pomoći će u istraživanju koje provodimo. Podaci će biti korišteni isključivo u svrhu istraživanja, a vaša privatnost će biti zaštićena.

Hvala vam na saradnji!

1. Jeste li u ranijoj dobi, od prve do treće godine primjećivali da se vaše dijete razlikuje od vršnjaka?
2. Koje posebne sposobnosti i vještine su očitovale vaše dijete? Opišite tačno ponašanja i situacije koje su ukazivale na to.
3. Koju vrstu podrške pružate svom darovitom djetetu kod kuće? Kako se to odražava u vašoj svakodnevnoj rutini?
4. Osim izuzetnih sposobnosti da li kod djeteta postoje izražene još neke osobine ponašanja? Koje?
5. Kako se vaše dijete nosi sa očekivanjima i pritiscima koji dolaze sa darovitošću?
6. Koji je najveći izazov s kojim se se trenutno suočavate kao roditelj darovitog djeteta?
7. Primjećujete li da vaše dijete pokazuje intenzivne emocije ili visoku osjetljivost? Kako se nosite s tim emocionalnim karakteristikama?
8. Jesu li provedene procjene ili testiranja za identifikaciju darovitosti? Ako da, koje?
9. Kako je dijete reagiralo na polazak u školu? Opišite:
10. Kakva je bila reakcija učitelja na darovitost vašeg djeteta?
11. Je li dijete ispoljavalo neprilagođene emocionalne reakcije u školi? Ako jeste, na koji način je ispoljavalo?
12. Kako vaše dijete uspostavlja i održava odnose sa vršnjacima?
13. Kako se vaše dijete snalazi u društvenim situacijama koje uključuje vršnjake? Ima li poteškoća u prilagođavanju ili uključivanju u grupne aktivnosti?
14. Kako dijete doživljava svoju ulogu u obrazovnom sistemu i kako to utječe na njegovo samopuzdanje i motivaciju za učenje?
15. Je li bilo izazova u komunikaciji ili razumijevanju između vas i učitelja?
16. Kako percipirate podršku koju pružaju škola i druge institucije vašem djetetu? Koje promjene biste voljeli vidjeti u tom pogledu?

17. Kako biste opisali svoje partnerstvo sa nastavnicima u pogledu odgoja darovitog djeteta?
18. Koje vrste podrške ste tražili ili koristili u radu s djetetom?
19. Koje biste promjene ili poboljšanja željeli vidjeti u odgojnom sistemu kako bi se bolje podržala djeca koja su darovita?
20. Šta vas kao roditelje posebno veseli, predstavlja vam zadovoljstvo?

Prilog 3: Protokol intervjuja za učiteljicu

Poštovana,

ovim intervjuom želimo istražiti Vaše iskustvo i izazove u radu s učenikom koji je darovit. Vaši odgovori bit će važan doprinos istraživanju, koje se fokusira na izazove u odgoju djeteta koje je darovito. Podaci će se koristiti isključivo u istraživačke svrhe, uz zaštitu Vaše privatnosti.

Hvala na saradnji!

1. Koliko dugo radite kao učiteljica?
2. Kako biste opisali svoje razumijevanje djece koja su darovita?
3. Kako prepoznajete djecu koja su darovita u razredu?
4. Koji su najveći izazovi s kojima se susrećete u radu sa učenikom koji je darovit?
5. Kako se prilagođavate i pružate podršku individualnim potrebama učenika koji je darovit?
6. Kako biste opisali partnerstvo sa roditeljima?
7. Na koji način procjenjujete napredak i postignuća učenika koji je darovit?
8. Koje nastavne metode ili ishode koristite u radu sa učenikom koji je darovit?
9. Koristite li dodatna sredstva i materijale kako biste podržali razvoj darovitosti kod učenika?
10. Koje biste promjene ili poboljšanja željeli vidjeti u sistemu obrazovanja kako bi se pružila bolja podrška učenicima koji su daroviti?
11. Imate li bilo kakave dodatne komentare ili dojmove koje želite podijeliti?

Prilog 4: Protokol intervjuja za socijalnu radnicu

Poštovana,

ovim intervjuom želimo istražiti Vaše iskustvo i izazove u radu s učenikom koji je darovit. Vaši odgovori bit će važan doprinos istraživanju, koje se fokusira na izazove u odgoju djeteta koje je darovito. Podaci će se koristiti isključivo u istraživačke svrhe, uz zaštitu Vaše privatnosti.

Hvala na saradnji!

1. Koja je bila vaša uloga u radu s darovitim učenikom i kako ste se angažirali u njegovom socijalnom razvoju?
2. Koja ste specifična ponašanja primjetili kod učenika?
3. Kako je učenik reagirao na vašu intervenciju i podršku? Jesu li primjećene promjene u njegovom ponašanju?
4. Kako ste sarađivali sa roditeljima, nastavnicima i drugim stručnjacima kako biste osigurali sveobuhvatnu podršku učeniku?
5. Koji su bili najveći izazovi s kojima ste se susreli u radu sa darovitim učenikom i kako ste ih prevladali?
6. Na koji način ste pomogli učeniku u razvoju socijalnih vještina, međusobnoj interakciji i uspostavljanju odnosa sa vršnjacima?
7. Kako ste se nosili sa izazovima učenikovog snalaženja u školi i na koji način ste mu pružali podršku u socijalnom aspektu školskog života?
8. Koje strategije koristite kako biste pomogli darovitom učeniku da se nosi s visokim očekivanjima i pritiscima koji mogu biti prisutni u njegovom okruženju?
9. Na koji način radite na razvoju samopouzdanja i samoprihvatanja kod učenika u vezi sa njegovom darovitošću?
10. Promovirate li inkluziju i podršku vršnjačke grupe darovitom dječaku kako bi se osjećao prihvaćen i podržan?
11. Jesu li vam dostupni resursi i podrška kako biste se bolje nosili sa izazovima u radu sa darovitim dječakom? Koje resurse biste željeli imati na raspolaganju?
12. Jesu li postojali trenuci kada ste osjetili da vaša podrška dječaku nije bila dovoljna? Kako ste se nosili u tim situacijama?
13. Kako biste željeli da se podrška za darovite učenike razvija u budućnosti s aspekta socijalnog rada?

Prilog 5: Protokol intervjua za nastavnike

Poštovani,

ovim intervjuom želimo istražiti vaše iskustvo i izazove u radu s učenikom koji je darovit. Vaši odgovori bit će važan doprinos istraživanju, koje se fokusira na izazove u odgoju djeteta koje je darovito. Podaci će se koristiti isključivo u istraživačke svrhe, uz zaštitu Vaše privatnosti.

Hvala na saradnji!

1. Koji predmet predajete?
2. Kako ste primjetili da je dječak darovit?
3. Koje su bile karakteristike koje su vam ukazivale na njegovu darovitost?
4. Kako prilagođavate nastavu kako biste izazvali učenika u ostvarivanju njegovog potencijala u vašem predmetu?
5. Koje strategije koristite kako biste potaknuli učenika na kritičko razmišljanje?
6. Postoje li izazovi u pružanju izazova učeniku bez da ga preopteretite ili stvorite prevelik pritisak?
7. Na koji način komunicirate sa roditeljima učenika koji je darovit kako biste dijelili informacije o njegovom napretku i podržali njegovo učenje?
8. Kako podržavate emocionalni razvoj učenika i pomažete mu da se nosi sa očekivanjima ili pritiscima koji mogu biti prisutni u vašem predmetu?
9. Je li vam pružena podrška i resursi kako biste se bolje nosili sa izazovima u podučavanju darovitog učenika? Koje resurse biste željeli imati na raspolaganju?
10. Kako potičete saradnju između darovitog učenika i ostalim učenicima kako bi se stvorilo inkluzivno okruženje za učenje?
11. Jesu li postojali trenuci kada ste osjetili da vaša podrška učeniku nije bila dovoljna? Kako ste se nosili s tim situacijama?
12. Kako biste željeli da se podrška za darovite učenike razvija u budućnosti u vašem predmetu?